

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Kateřina Víšková

**Omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu
ochrany přírody a krajiny**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martina Franková, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 11. 2019

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 160 457 znaků včetně mezer.

V Praze dne 22. 11. 2019

Kateřina Víšková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. Martině Frankové, Ph.D., vedoucí diplomové práce, za veškeré poskytnuté konzultace, cenné připomínky a vždy vstřícný přístup k vedení této práce.

Mé poděkování patří i celé mé rodině a partnerovi, kteří tu pro mě byli po celou dobu studia a mohla jsem se na ně vždy spolehnout.

Obsah

Úvod	1
I. První část – obecná východiska omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny	4
1 Vymezení právních institutů	4
1.1 Vlastnické právo a vlastnictví	4
1.2 Pozemkové vlastnictví	7
1.3 Ochrana přírody a krajiny	8
2 Prameny právní úpravy	11
2.1 Ústavněprávní základy ochrany vlastnického práva a práva na příznivé životní prostředí.....	11
2.2 Mezinárodněprávní úprava ochrany přírody.....	12
2.2.1 Mezinárodněprávní dokumenty.....	12
2.3 Právní úprava ochrany přírody na úrovni Evropské unie	16
2.3.1 Sekundární právo Evropské unie	17
2.4 Prameny právní úpravy v České republice	20
3 Omezení a střet vlastnického práva s právem na příznivé životní prostředí	22
3.1 Právo na příznivé životní prostředí	22
3.2 Omezení vlastnického práva	24
3.3 Kolize ochrany vlastnického práva a práva na příznivé životní prostředí	25
4 Způsob omezení vlastnického práva	29
4.1 Omezení vlastnického práva ex constitutione	29
4.2 Omezení vlastnického práva ex lege	30
4.2.1 Omezení vlastnického práva ex actu na základě zákona.....	30
4.2.2 Omezení vlastnického práva ze zákona na základě opatření obecné povahy	31
4.2.3 Omezení vlastnického práva ze zákona na základě prováděcího právního předpisu.....	32
4.3 Omezení vlastnického práva ex contractum	32
4.3.1 Smluvní ochrana.....	32

II.	Druhá část – Konkrétní omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny	36
1	Modifikace předmětu vlastnického práva z důvodu ochrany přírody	36
1.1	Jeskyně a vlastnické právo	36
1.2	Vlastnické právo k volně žijícím živočichům.....	37
1.3	Vlastnické právo k nerostnému bohatství.....	39
1.4	Vlastnické právo k vodám	40
2	Modifikace vlastnického práva z důvodu ochrany přírody z hlediska omezení dispozice	41
2.1	Předkupní právo státu a zákaz zcizení	41
2.2	Dlouhodobé užívání pozemku	45
2.3	Vyvlastnění	45
3	Omezení vlastnického práva z hlediska odpovídající povinnosti vlastníka	50
3.1	Dare.....	50
3.1.1	Povinnosti investorů.....	51
3.2	Facere.....	52
3.2.1	Územní systém ekologické stability z hlediska facere.....	52
3.2.2	Ochrana volně žijících ptáků z hlediska facere	53
3.2.3	Ochrana dřevin rostoucích mimo les.....	53
3.2.4	Povinnosti uložené nálezci paleontologických nálezů z hlediska facere	54
3.3	Omittere	54
3.3.1	Omezení a zákaz činnosti.....	55
3.3.2	Významný krajinný prvek.....	56
3.3.3	Obecná ochrana rostlin a živočichů	57
3.3.4	Ochrana volně žijících ptáků z hlediska omittere	58
3.3.5	Povinnosti uložené nálezci paleontologických nálezů z hlediska omittere..	59
3.3.6	Národní parky.....	59
3.3.7	Další zvláště chráněná území	61
3.4	Pati	63
3.4.1	Přístup do krajiny	63
3.4.2	Vstup na pozemky	65
3.4.3	Územní systém ekologické stability z hlediska pati.....	65
4	Náhrady za omezení vlastnického práva.....	67

4.1	Náhrada za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření	67
4.2	Finanční náhrada za vyhlášení přechodně chráněné plochy	69
4.3	Finanční příspěvek	70
	Závěr	72
	Seznam zdrojů	76
	Seznam zkratk	83
	Abstrakt	86
	Abstract	87
	Klíčová slova / Keywords	88

Úvod

Problematika omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny je z mého pohledu mimořádně důležitá z několika důvodů. Jak napovídá samotný název, mísí se v něm problematika vlastnictví, což je jeden ze stěžejních institutů soukromého práva, na který je však v této diplomové práci nahlíženo v kontextu s právem životního prostředí, jenž se řadí mezi veřejnoprávní odvětví. Tím se tato práce stala co do jednotlivých právních odvětví velmi rozmanitou. Motivací k psaní tohoto tématu mi byl i fakt, že zvláště v současné době je čím dál více intenzivně vnímána skutečnost, že je naprosto nezbytné brát na životní prostředí značný zřetel, a to v souvislosti s jakoukoliv činností, s jakýmkoliv výkonem našich subjektivních práv, což mě vedlo k závěru, abych se zaměřila na určitou konkrétní problematiku související s odvětvím práva životního prostředí.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. První část obsahuje obecná východiska omezení vlastnického práva k nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny. Druhá část pojednává o jednotlivých omezení konkrétněji a dělí je do určitých kategorií. Samotným jádrem diplomové práce jsou jednotlivá omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny, přičemž se pokouším pojmut dílčí omezení výkonu vlastnického práva z různých hledisek. U vlastnického práva v souvislosti s právem životního prostředí a z něj plynoucí ochrany přírody a krajiny je nezbytné si vytyčit už samotnou modifikaci toho, které složky životního prostředí vůbec mohou být předmětem vlastnického práva, a pokud ano, tak za jakých okolností. Ve spojení s nastoleným tématem diplomové práce se jedná o neopomenutelnou část, neboť takové složky jsou zcela logicky součástí nemovité věci a je důležité definovat, jaká práva k ní vlastník může vykonávat. Jako samostatnou kategorii omezení dále pojímám případ, kdy je omezena samotná dispozice s vlastnickým právem. Z mého pohledu se jedná o natolik citelný, specifický a významný zásah do vlastníka práva s věcí nakládat, že právě tato omezení jsou sjednocena v rámci samostatné kapitoly. V neposlední řadě se také snažím část problematiky systematizovat a analyzovat tak, aby byly vedle sebe přehledně uvedeny jednotlivé dílčí povinnosti (nejen) vlastníka z hlediska právního

chování dare, facere, omittere a pati. Tím totiž naplňuji to, že je možné se lépe zorientovat v jednotlivých povinnostech vlastníka ve vytyčených relevantních případech a přispět tak k tomu, aby byl výkon vlastnického práva v praxi slučitelnější s dodržováním norem ochrany přírody a krajiny. Poslední kapitola je pak věnována náhradám za omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny.

K lepší představě o samotné možnosti a systematické omezování základního práva, kterým vlastnické právo v souladu s Listinou základních práv a svobod je, slouží první část diplomové práce. V rámci té se zabývám prvotně samotným vymezením stěžejních institutů tématu omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny a také samozřejmě pojednávám o právních předpisech, ze kterých jednotlivá pravidla chování vycházejí, přičemž pro obecnější přehled zmiňuji i některé další stěžejní právní předpisy v oblasti samotného práva životního prostředí, jakými jsou třeba důležité mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána.

V neposlední řadě se věnuji i jednotlivým právním titulům, na základě kterých k omezení vlastnického práva dochází. Je známo, že výkon vlastnického práva je omezen už samotnou Listinou základních práv a svobod, která jej ukotvuje jako jedno ze základních práv, zároveň ale už svým zněním stanovuje vlastnickému právu určité limity. Z Listiny základních práv a svobod pochopitelně vyplývají omezení, která ukotvují zákony a k provedení zákonů zas určitá omezení plynou i z prováděcích právních předpisů. Kromě právních norem je však součástí praxe i skutečnost, že se samotný vlastník zaváže dobrovolně k omezení výkonu svého práva proto, aby přírodu a krajinu chránil.

Cílem práce je jednak poskytnout nezbytnou orientaci v jednotlivých omezeních vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny. Považuji za nutné ale zdůraznit, že mou ambicí nebyl komplexní, taxativní výčet jednotlivých omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny. Takových omezení je nespočet a rozsah diplomové práce by pro ucelený výčet veškerých omezení nedostačoval. Snažila jsem se proto spíše o vytyčení těch nejpodstatnějších a nejvýraznějších institutů a ty systematicky rozřadit do příslušných kategorií.

Dalším cílem diplomové práce pak je analýza právních nástrojů k omezení vlastnického práva k nemovitosti zákona o ochraně přírody a krajiny, prověření jejich smyslu a efektivity, případně snaha o nalezení shodných prvků mezi jednotlivými právními instituty.

I. První část – obecná východiska omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny

1 Vymezení právních institutů

1.1 Vlastnické právo a vlastnictví

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ObčZ“) stanovuje v § 1011, že vše, co někomu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné, je jeho vlastnictvím. Jedná se o objektivní vymezení vlastnického práva, tj. je zde brán zřetel na to, co je předmětem vlastnictví a co v něm může být.¹ Dále uvádí, že vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, rovněž i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškozovat.² V tomto případě je řeč o subjektivním vymezení vlastnického práva.³ Vzhledem k uvedenému je nepochybně žádoucí si dále vymežit rozdíl mezi termínem „vlastnické právo“ a termínem „vlastnictví“. Důvodová zpráva k ObčZ ukotvuje rozdíl mezi těmito dvěma termíny následovně. Termínem „vlastnické právo“ se označuje subjektivní právo vlastníka k předmětu tohoto práva, oproti tomu vlastnictvím se nazývá samotný předmět tohoto práva.⁴

Samotný pojem vlastnického práva je ovšem předmětem mnoha diskusí. Jistě najdeme zdroje, které pojem vlastnického práva přímo definují, na druhé straně se naopak lze setkat s názory, že přesné vymezení pojmu vlastnického práva je takřka nemožné. Jedna možná definice vlastnického práva vychází částečně z § 1012 ObčZ

¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-546-7 (Dále citováno jako „*Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*“). S. 55.

² § 1012 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

³ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* S. 55.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, str. 260. Dostupné online na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

a má následující znění. „Vlastnické právo je vlastníkovo přímé právní panství nad věcí, které umožňuje vlastníkovu v mezích právního řádu s věcí libovolně nakládat a jiné osoby z tohoto nakládání vyloučit.“⁵ Další možnou definicí vlastnického práva je: „Vlastnické právo lze vymezit jako právo ovládat věc svou mocí nezávisle na moci někoho jiného k téže věci.“⁶

Některé prameny pak v kontradikci s nadepsanými definicemi pojednávají o nemožnosti přesného vymezení pojmu vlastnického práva. Toto tvrzení je podloženo argumentací, která se do jisté míry opírá o historický vývoj toho, jak bylo vlastnické právo chápáno. První novodobé kodifikace soukromého práva vycházely z práva římského, přičemž vlastnické právo v nich bylo definováno jako neomezené panství nad věcí. V počátcích dvacátého století se pak začal projevovat i sociální koncept vlastnického práva. Ten spočíval v myšlence, že vlastník jakožto sociální jedinec, který má ve společnosti určitou roli, využije jemu náležející práva k tomu, aby jimi pomohl naplnit svůj sociální úkol. Tj. vlastnické právo se nabízí k tomu, aby jej jeho nositel užil k uspokojení společenských potřeb a rozmnožení sociálního bohatství. Sociální aspekt ve vlastnickém právu byl formálně potvrzen v ústavě Výmarské republiky z roku 1919, čl. 153 odst. 3, který udával, že vlastnictví zavazuje a jeho výkon má zároveň sloužit obecnému dobru.⁷

Z nadepsaných definic vlastnického práva i z polemiky ohledně existence jeho přesného vymezení vyplývá, že vlastnické právo je významným fenoménem v právu obecně. Jeho základními rysy pak jsou, že působí proti všem (*erga omnes*), zakládá třetím osobám povinnost nerušit vlastníka ve výkonu jeho věcného práva a jeho trvalost. Oproti tomu samotný vlastník má právo nakládat s věcí dle své svobodné vůle, čímž je

⁵ Plecítý, V.; Salač, J.; Bajura, J. a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. S. 177.

⁶ Novotný, P.; Novotná, M.; Kedroňová, K.; Štrosová, I.; Štýsová, M. *Vlastnictví a věcná práva*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0610-3. S. 43.

⁷ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-10-6 (dále citováno jako „Omezení vlastnického práva“). S. 17-18.

míněno zejména právo věc držet (*ius possidendi*), právo věc užívat (*ius utendi*), právo věc požívat (*ius fruendi*) či právo věc zničit (*ius abutendi*).⁸

Veškerá vlastníkem vykonávaná práva smějí být realizována pouze v mezích právního řádu. Přes všechno výše zmíněné však není vlastníkův výkon vlastnického práva neomezený. Civilní právo svým kodexem deklaruje existenci vnitřních i vnějších mezí vlastnického práva. Vnitřní meze vlastnického práva lze chápat tak, že vlastnické právo nemůže být vykonáváno na úkor zákonem chráněných zájmů, což vyplývá obecně z právních předpisů ústavním pořádkem počínaje. Vnějšími limity vlastnického práva se rozumí taktéž omezení vlastnického práva, které ale v tomto případě musí být spojeno se střetem konkrétního vlastnického práva s jinými právními vztahy. Takové omezení vlastníka plyne v oblasti soukromého práva z § 1013 ObčZ, který stanovuje: „Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (*imise*) vnikají na pozemek jiného vlastníka (*souseda*) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku; to platí i o vnikání zvířat. Zakazuje se přímo přivádět *imise* na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod.“ Limitace plynoucí z popsaného ustanovení ObčZ se také nazývá sousedskými právy. Sousedské právo je totiž obecně souhrn občanskoprávních norem, které upravují zvláště vztahy mezi vlastníky sousedních nemovitostí. Nabízí se dále zmínit, že sousedními nemovitostmi v těchto případech nejsou pouze pozemky, které spolu fakticky hraničí, ale veškeré nemovitosti v okolí, které mohou být takovým rušením dotčeny. Nicméně z dikce ust. § 1013 ObčZ plyne, že do jisté míry jsou *imise* právně přípustné. Takové znění se může jevit poměrně abstraktně, proto je zvykem, že rozlišení, zda se jedná již o podstatnou *imisi*, je posuzováno podle zvyklostí v daném místě, ve kterém se nemovitost nachází.⁹ Lze tak říct, že jinak se bude vnímat provoz nočního klubu v téměř neobydlené vysokohorské oblasti, a jinak se bude nahlížet na provoz obdobného podniku ve velkém městě. Případná ochrana proti *imisím* se uplatňuje podáním negatorní žaloby u soudu.

⁸ Plecítý, V.; Salač, J.; Bajura, J. a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. S. 175, 177, 178.

⁹ Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. I. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-499-5. S. 146, 148.

1.2 Pozemkové vlastnictví

Pro účely vymezení pozemkového vlastnictví je potřeba přiblížit si, co pozemek je, což upravuje ObčZ, který dělí věci na movité a nemovité. Nemovité věci jsou podle § 498 ObčZ pozemky, věcná práva k nim, podzemní stavby se samostatným účelovým určením, práva, která za nemovité věci stanoví zákon (například právo stavby podle § 1242 ObčZ) a věci, o nichž stanoví zákon, že jsou součástí pozemku a současně je nelze přemístit z místa na místo bez porušení jejich podstaty.¹⁰ Pozemek je tedy nemovitá věc.

ObčZ pracuje s pojmem „nemovitá věc“, je ale důležité zmínit, že nemovitá věc má v české právní úpravě stejný význam jako pojem „nemovitost“. Občanský zákoník z roku 1964, který pozbyl účinnosti k 31. 12. 2013, dělil věci na movité a nemovité. O nemovitých věcech pak dále hovořil jako o nemovitostech. ObčZ, který je účinný od 1. 1. 2014, pracuje pouze s termínem „nemovitá věc“. Zákon č. 256/2013 Sb., katastrální zákon, ve znění pozdějších předpisů, také používá termín nemovitost a vymezuje jej ve stejném významu, jako jej užívá ObčZ. Z uvedeného srovnání vyplývá, že nemovitá věc i nemovitost jsou pojmy stejného významu.¹¹

Pozemek jakožto nemovitá věc má mnoho specifických vlastností. Jeho rozloha je konstantní, respektive lidskou silou nezvětšitelná. Zároveň je jich omezené množství. Z toho důvodu obvykle poptávka po pozemcích převyšuje nabídku. Pozemky jsou taktéž polyfunkční, mohou tedy sloužit k nejrůznějším účelům a potřebám. De facto o nich lze říct, že jsou nezničitelné. Mohou sice změnit svou podstatu a podobu, nějakým způsobem budou však existovat i nadále. V neposlední řadě jsou jednou ze základních složek životního prostředí.¹²

V nadepsaných odstavcích byly vymezeny pojmy vlastnického práva a pozemku jakožto nemovitosti. Zároveň bylo zmíněno, že je potřeba rozlišovat pojmy vlastnické právo a vlastnictví. Pro pozemkové vlastnictví platí vše, co je řečeno o vlastnickém

¹⁰ Plecítý, V.; Salač, J.; Bajura, J. a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. S. 105.

¹¹ Franková, M. a kol. *Úvod do pozemkového práva. 1. vyd.* Beroun: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87488-19-5 (dále citováno jako „*Úvod do pozemkového práva*“). S. 15.

¹² Pekárek, M. a kol. *Pozemkové právo. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 79-82.

právu a vlastnictví obecně. V oblasti pozemkového vlastnictví je ale žádoucí konkretizovat i pojmy pozemkové vlastnictví a předmět pozemkového vlastnictví. Vzhledem k tomu, že vlastnictví je předmětem vlastnického práva a vlastnické právo je právo vlastníka k předmětu tohoto práva, je třeba pozemkové vlastnictví ztotožnit s pozemkem jakožto předmětem vlastnického práva, ke kterému má vlastník právo. Samotné vlastnické právo k pozemku je přirozeně také rozlišováno v objektivním a subjektivním smyslu. Zatímco objektivním vlastnickým právem k pozemkovému vlastnictví je soubor právních norem, které upravují vlastnické právo vlastníka pozemku, tak vlastnické právo v subjektivním smyslu představuje možnost vlastníka pozemku vykonávat v mezích objektivního vlastnického práva své právo k pozemku.

Jak bylo řečeno, jednou z charakteristik pozemku je jeho trvalost a nezničitelnost. Vlastnické právo vlastníka pozemku tak nemůže zaniknout například zničením předmětu vlastnictví, nýbrž lze zaniknout pouze ve vztahu ke konkrétnímu subjektu tak, že bude zcizeno. Jak je pro institut vlastnictví obecně typické, je možné, že vůči subjektu vlastnického práva mohou zaniknout jednotlivá oprávnění či povinnosti vlastníka pozemku. Jedná se o projev tzv. elasticity vlastnického práva, která se projevuje tak, že pozbude-li vlastník některé z jeho oprávnění vůči vlastnictví, trvá jeho vlastnické právo i nadále. Extrémním projevem elasticity vlastnického práva je pak tzv. holé vlastnictví (*nuda proprietas*). To se ve standardních případech dříve nebo později opět přemění ve vlastnictví úplné.¹³

1.3 Ochrana přírody a krajiny

Ochranu přírody a krajiny upravuje zejména zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOPK“). Podle § 2 ZOPK se ochranou přírody a krajiny myslí dále vymezená péče státu a fyzických a právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.

¹³ Franková, M. a kol. *Úvod do pozemkového práva*. S. 54-55

Zákonná úprava ochrany přírody a krajiny cílí sice ne výlučně, ale ve velké míře na úpravu mezí výkonu vlastnického práva a jeho případná omezení v této oblasti. Samotná koncepce ZOPK rozlišuje mezi ochranou obecnou a zvláštní.¹⁴

Obecná ochrana, upravená v části druhé ZOPK, pokládá důraz na zachování rozmanitosti druhů, přírodních hodnot, šetrné využívání přírodních zdrojů, na udržování estetických kvalit přírody a dbá na ochranu krajiny. Požadované okruhy záležitostí jsou chráněny zákonem vytyčenými nástroji, které se liší podle toho, zda se jedná o obecnou ochranu krajiny, obecnou ochranu druhů či obecnou ochranu neživé části přírody a krajiny. K zajištění obecné ochrany krajiny slouží instituty územního systému ekologické stability, významného krajinného prvku, krajinného rázu a přírodního parku a přechodně chráněné plochy.¹⁵ Obecné ochraně druhů napomáhá zákonná úprava volně žijících ptáků či ochrana dřevin rostoucích mimo les. Všechny druhy rostlin a živočichů jsou pak pochopitelně chráněny před poškozováním, ničením, odchytem i sběrem (srov. § 5 ZOPK). V souvislosti s obecnou ochranou druhů lze hovořit i o problematice nepůvodních, invazivních druhů rostlin a živočichů, která je upravena jak v rámci obecné ochrany ZOPK, tak legislativou Evropské unie (dále jen „EU“).¹⁶ Pod obecnou ochranu neživé části přírody a krajiny řadíme ochranu jeskyní a jejich souvisejícího povrchu, minerálů a paleontologických nálezů. V této kategorii je zakázáno zejména poškozování a ničení dotčených předmětů (srov. § 10–11 ZOPK).

Zvláštní ochrana přírody a krajiny se soustřeďuje zejména na zachování a eventuální zlepšení stavu území. V rámci toho vymezuje ZOPK šest kategorií zvláště chráněných území. Řadí se mezi ně národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky.

Zvláštní ochrana je v určitých ustanoveních ZOPK věnována přímo rostlinám, živočichům a nerostům, což ve svém obsahu odráží instituty památných stromů, zvláště chráněných rostlin a živočichů a zvláštní ochrana nerostů. Památné stromy jsou

¹⁴ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 101

¹⁵ Damohorský, M. *České právo životního prostředí: Czech environmental law*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2003. České právo a Evropská unie. ISBN 80-85889-49-8. S. 118–122.

¹⁶ Legislativou EU v oblasti přírody a krajiny se bude tato diplomová práce podrobněji zabývat v části I., podkapitole č. 2.3.1. s názvem Sekundární právo Evropské unie

podle § 46 ZOPK mimořádně významné stromy, které jsou za památné prohlášeny na základě rozhodnutí orgánu ochrany přírody. Je zakázáno je poškozovat, ničit a rušit v jejich přirozeném vývoji. Ohrožené, vzácné či kulturně významné druhy rostlin a živočichů lze vyhlásit za zvláště chráněné, přičemž je lze dále dělit dle stupně ohrožení na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené (§ 48 ZOPK). Takto vymezené rostliny a živočichové jsou chráněni ve všech vývojových stádiích včetně stádia posmrtného, současně je chráněn i jejich biotop a živočichy užívaná přirozená i umělá sídla (§ 49, § 50 ZOPK). Určité vědecky nebo kulturně hodnotné druhy nerostů lze taktéž vyhlásit za zvláště chráněné. Takové nerosty není povoleno na místě jejich přirozeného výskytu poškozovat či sbírat bez povolení orgánu ochrany přírody (§ 51 ZOPK).

ZOPK odráží ve svém znění i transpozice směrnic EU, které se věnují ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a také ochraně volně žijících ptáků. V zákoně je rovněž ukotven transponovaný závazek České republiky v oblasti územní ochrany přírody, který spočívá v tvorbě odpovídající části soustavy chráněných území evropského významu v rámci EU s názvem Natura 2000.

2 Prameny právní úpravy

2.1 Ústavněprávní základy ochrany vlastnického práva a práva na příznivé životní prostředí

V rámci ústavního pořádku garantuje Listina základních práv a svobod¹⁷ (dále jen "LZPS") ochranu vlastnického práva i ochranu práva na příznivé životní prostředí.

Ochrana vlastnického práva je zaručena v čl. 11 odst. 1) LZPS, který stanoví, že každý má právo vlastnit majetek. Z hlediska systematiky LZPS je právo vlastnit majetek zakořeněno v hlavě druhé, což svědčí o tom, že se jedná o jedno ze stěžejních základních lidských práv.¹⁸

V současné době je vlastnické právo důležitým aspektem pro fungování tržního hospodářství, které je základem pro moderně fungující společnost. Zároveň je garance ochrany vlastnického práva na ústavněprávní úrovni nesmírně důležitým bodem pro jeden ze základních konceptů soukromého práva.¹⁹ Ostatně z judikatury Ústavního soudu České republiky, která se vyjádřila k významu ochrany vlastnického práva, vyplývá, že ochrana vlastnictví, jakož i náležitý respekt k němu, je jedním ze základních postulátů demokratického právního státu, a to bez ohledu na druh subjektu, kterému vlastnické právo svědčí.²⁰

Právu na příznivé životní prostředí se LZPS věnuje v čl. 35. V rámci ústavního pořádku to však není jediná zmínka, která by se touto problematikou zabývala. Je dobré připomenout, že samotná Ústava²¹ v čl. 7 pojednává o tom, že stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství. Dále se pak LZPS důležitosti životního prostředí dotýká na více místech. Už v preambuli zdůrazňuje, že LZPS vznikala na uvědomování si dílu odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého života na Zemi. Čl. 11 odst. 3 LZPS udává, že výkon vlastnického práva mj. nesmí poškozovat přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. V čl. 14

¹⁷ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 15

¹⁹ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1045.

²⁰ Nález ÚS ČR ze dne 11.1.2000, sp. zn. III. ÚS 462/98.

²¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

LZPS se ústavodárce také dotýká tématu životního prostředí, a to v kontextu s omezením práva na svobodu pohybu na vymezených územích z důvodu ochrany přírody. A konečně čl. 35 LZPS v odst. 1 ukotvuje, že každý má právo na příznivé životní prostředí, v odst. 2 pak garantuje právo každého na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů a odst. 3 stanovuje, že při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

2.2 Mezinárodněprávní úprava ochrany přírody

Pro maximální možnou efektivitu ochrany přírody je nutné, aby byla přijata právní úprava jak na národní úrovni, tak na poli mezinárodním. Zatímco na národní úrovni dnešní České republiky vzniká z moderního hlediska pojatá právní úprava na ochranu přírody začátkem dvacátého století, kdy dochází i k osamostatnění Československa, na úrovni mezinárodní spolupráce v ochraně přírody a s tím spojenými mezinárodněprávními dokumenty se současná Česká republika začíná angažovat až počátkem 90. let minulého století.²²

2.2.1 Mezinárodněprávní dokumenty

Během období od počátku 90. let minulého století až do současné doby se z České republiky stal aktivní participant na mezinárodní spolupráci v ochraně přírody. Česká republika na tomto úseku začala přistupovat k většině významných mezinárodních úmluv, a to mj. i jakožto právní nástupce ČSSR, potažmo ČSFR. V následujících odstavcích bude zmíněno několik příkladů těch nejvýznamnějších mezinárodních smluv v oblasti ochrany přírody a krajiny, jejichž je Česká republika signatářem.

Na poli územní ochrany lokalit a objektů je pravděpodobně nejznámější Úmluva UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, která byla v roce 1972 podepsána v Paříži.²³ Někdejší ČSFR se svým podpisem zavázala k této úmluvě v roce

²² Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-338-7 (dále citováno jako „*Právo životního prostředí. 3. vydání*“). S. 340-347.

²³ Stejskal, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S. 88.

1990. Úmluva cílí na ochranu přírodních oblastí a kulturních památek výjimečné hodnoty, které pasuje na součást světového dědictví lidstva a lidstvo je povinno tyto hodnoty chránit. Úmluva se zasazuje o uchování, ochranu a snížení stupně ohrožení světového kulturního a přírodního dědictví, bez ohledu na to, jakému národu náleží. Úmluva rozlišuje mezi kulturním dědictvím a přírodním dědictvím. V rámci kulturního dědictví jsou vnímány památníky jako např. sochařská a malířská díla či jeskynní obydlí, skupiny budov a lokality, což jsou památky dílem tvořeny přírodou a dílem lidskou rukou. Mezi přírodní dědictví se řadí přírodní jevy, jimiž jsou např. fyzické a biologické útvary, jež mají z estetického či vědeckého hlediska světovou hodnotu, geologické a fyziogeografické útvary a přírodní lokality.²⁴

Ve Washingtonu byla přijata v roce 1973 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, ke které přistoupila někdejší ČSFR v roce 1992 (dále jen „CITES“).²⁵ Úmluva je hojně známá též pod zkratkou CITES, jež vychází z originálního znění Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Úmluva se specializuje jak na regulaci mezinárodního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin, které jsou hojně odchytávány či sbírány pro mezinárodní obchod a v důsledku této skutečnosti jim leckdy hrozí v přírodě úplné vyhynutí, tak i na regulaci mezinárodního obchodu s jakýmkoliv jejich částmi či výrobky z nich. Skutečnost, že předmětem ochrany jsou i mrtvé organismy, byla v době přijetí úmluvy novým prvkem v rámci ochrany organismů obecně.²⁶ Prostředkem k efektivní ochraně je systém vývozních a dovozních povolení, která jsou vystavována příslušnými orgány signatářských zemí. Povolení je pak nutné předkládat při přechodu CITES dotčených objektů přes hranice jednotlivých států.²⁷

K nejvýznamnějším mezinárodním úmluvám v oblasti životního prostředí vůbec patří Úmluva o biologické rozmanitosti, která byla přijata v roce 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru. Ze strany České republiky byla

²⁴ Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 343-344.

²⁵ Ministerstvo životního prostředí České republiky: *CITES*, [online]. MŽPČR: ©2008 [cit. 13.3.2019]. Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy

²⁶ Stejskal, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S. 83.

²⁷ Česká inspekce životního prostředí: *Co je CITES*, [online], ČIŽP: ©2004 [cit. 13.3.2019]. Dostupné na: <http://www.cizp.cz/Co-je-CITES>

úmluva podepsána v roce 1993.²⁸ Předmět úmluvy představuje ochrana biologické rozmanitosti, což zahrnuje rozmanitost rostlinných i živočišných druhů, ochrana jejich genetického základu a zachování různorodosti ekosystémů. K úmluvě byl v následujících letech přijat v roce 2000 v Montrealu Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti. Cartagenský protokol se věnuje zajištění ochrany a bezpečnosti při zacházení s živými modifikovanými organismy, které mohou mít nepříznivý vliv na zachování biologické rozmanitosti a zdraví člověka, zejména pak při přenosu či převozu těchto organismů přes hranice států.²⁹ Zvláštností Úmluvy o biologické rozmanitosti je stanovení prostředků, pomocí jakých naplňuje svůj účel. Ve svém obsahu totiž nestanovuje přesný výčet druhů nebo typů stanovišť, na které by se vztahovala její ochrana a s tím spojená ochranná opatření. Místo toho je po smluvních stranách požadováno, aby samy dle svého uvážení vytyčily složky biologické rozmanitosti, které jsou v rámci celostátního měřítka hodny zvláštní ochrany, kterou úmluva zaručuje.³⁰

Z hlediska územní ochrany, kterou lze rozdělit na ochranu přírodních stanovišť, ochranu lokalit a objektů a ochranu ekosystémů, je považována za důležitou Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva, která se typologicky řadí pod územní ochranu přírodních stanovišť.³¹ Podepsána byla dne 2. února 1971 ve městě Ramsar v Íránu, díky čemuž je též známá jako Ramsarská úmluva. Někdejší ČSFR přistoupila k Ramsarské úmluvě v roce 1990. Úmluva zajišťuje ochranu mokřadům jakožto velmi důležitým zdrojům velkých hospodářských, kulturních, vědeckých i rekreačních hodnot. Ztráta takového biotopu je nenahraditelná. Signatářské státy Ramsarské úmluvy se zavazují zejména k určení alespoň jednoho vhodného mokřadu na svém území, který by bylo vhodné zařadit do seznamu mokřadů mezinárodního významu vedeného v rámci Úmluvy, ke stanovení a prosazování plánování na podporu a ochranu mokřadů, které jsou zahrnuty v seznamu, ke zřizování

²⁸ Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti: *Úmluva o biologické rozmanitosti*, [online], Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti: ©2019, [cit. 14.3.2019]. Dostupné na: <http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/>

²⁹ Agentura ochrany přírody a krajiny: *Úmluva o biologické rozmanitosti*, [online], AOPK ČR: ©2019 [cit. 14.3.2019]. Dostupné na: <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/umluva-o-biologicke-rozmanitosti/>

³⁰ Stejskal, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S. 87.

³¹ Tamtéž. S. 88.

přírodní rezervace na podporu a ochranu mokřadů a vodního ptactva v nich žijících, ke spolupráci s ostatními signatáři Úmluvy a k celkové péči o mokřady a podpoře výzkumu.³²

Česká republika je nezřídka smluvní stranou mezinárodních úmluv, jejichž předmět ochrany je orientován pouze na určitý druh spojený s určitým územím či pouze na určité území. Prvním zástupcem takových úmluv je Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů (též zvaná Eurobats). Eurobats byla podepsána roku 1991 v Londýně a Česká republika k ní přistoupila v roce 1993. Opět je na smluvních stranách, aby určily lokality, které jsou významné pro zachování netopýrů. Takovým lokalitám je ze strany Eurobats poskytnuta náležitá ochrana. Samotné netopýry je pak zakázáno úmyslně odchyťovat, držet či zabíjet. Na oba chráněné zájmy je však možné uplatnit výjimku ve formě předchozího souhlasu oprávněného orgánu veřejné správy.³³

Obecnější cíl má Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť. Sjednána byla v roce 1979 v Bernu, Česká republika Úmluvu podepsala v roce 1998. Úmluva ochraňuje planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy včetně míst jejich přirozeného výskytu. U určitých druhů i míst je zapotřebí spolupráce a vzájemná podpora více států, což je jeden z cílů Úmluvy. Všechny signatářské státy pak zavazuje uvést svou legislativu do souladu s ustanoveními Úmluvy, prosazovat celostátní politiku ochrany přírody a podněcovat a podporovat mezinárodní spolupráci. Úmluva je též doplněna o čtyři přílohy se seznamy ohrožených druhů rostlin, živočichů a nedovolených způsobů lovu.³⁴

Na samotném vzniku další významné mezinárodní úmluvy, Evropské úmluvy o krajině, se Česká republika dokonce od počátku podílela, neboť první myšlenky ohledně této úmluvy vznikaly na konferenci ministrů životního prostředí evropských zemí v Dobříši v 90. letech minulého století. Podepsána pak byla tato úmluva ve Florencii v roce 2000 a Česká republika připojila svůj podpis v roce 2002. Úmluva se na celoevropské bázi zabývá ochranou, péčí, plánováním a udržitelným využíváním krajiny jako celku, tedy všech typů krajiny v Evropě. Též se vztahuje na vícero typů území, jakými jsou přírodní, venkovská, příměstská i urbánní území. Pro signatářské

³² Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 341-342.

³³ Tamtéž. S. 348.

³⁴ Tamtéž. S. 352.

země je nutností, aby uznaly krajinu jako základní složku životního prostředí. Zvláštními opatřeními jsou pak státy povinny zavést a provádět koncepce, programy a krajinné strategie, jakož i správu a plánování krajiny.³⁵

Obecný požadavek na ochranu rozmanitých typů krajin je vyjádřen a byl již zmíněn v rámci odstavce věnovaného Úmluvě o biodiverzitě. V rámci mezinárodních úmluv, které jsou spojeny s určitým územím, je v evropském měřítku významná Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.³⁶ Rámcová úmluva byla podepsána v Kyjevě v roce 2003, přičemž ve stejném roce ji podepsala i Česká republika. Z hlediska biodiverzity a její zachovalosti jsou Karpaty celoevropsky významným pohořím, což zcela nekoresponduje s faktem, že jsou Karpaty též zásobárnou obrovského nerostného bohatství. Samotná úmluva je zaměřena na široký okruh témat, která se týkají udržitelného rozvoje tohoto horského regionu, plošně je však kladen důraz na potřebnou mezinárodní spolupráci. Záměrem Rámcové úmluvy je, za pomoci obecně stanovených cílů a principů, ochrana vytyčené oblasti a zajištění udržitelného využití biologické a krajinné rozmanitosti.

2.3 Právní úprava ochrany přírody na úrovni Evropské unie

Právo EU lze dělit na primární a sekundární. Primární právo se práva životního prostředí dotýká jen lehce, a to v člancích 191–193 Smlouvy o fungování Evropské unie, kde ukotvuje celkový postoj EU k životnímu prostředí. Jedná se zejména o celkovou politiku EU v této oblasti, jako je ochrana, zachování a zlepšování kvality životního prostředí, uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů, podpora opatření na mezinárodní úrovni, která jsou určena k řešení regionálních i celosvětových problémů životního prostředí či boj proti změně klimatu. V rámci uplatňované politiky má EU přihlížet například k podmínkám životního prostředí v různých regionech EU, dostupným technickým a vědeckým zdrojům či k hospodářskému a sociálnímu rozvoji EU jako celku.³⁷

³⁵ Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 355-356.

³⁶ Stejskal, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1. S. 95.

³⁷ čl. 191 Smlouvy o fungování Evropské unie

2.3.1 Sekundární právo Evropské unie

První a také velmi důležitá právně závazná norma v oblasti ochrany přírody byla přijata v roce 1979 a byla jí směrnice č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků. V současné době je známá ve svém konsolidovaném znění pod. č. 2009/147/ES (dále jen „směrnice o ptácích“). Svým obsahem vyhláší druhovou a územní ochranu všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících na území členských států EU. Vytyčená ochrana míří na ptáky, jejich vejce, hnízda a stanoviště. Ptáky nelze usmrcovat, držet, odebírat z přírody či je lovit. Určitá odchylka z uvedené obecné ochrany však i v této oblasti přípustná je, jedná se například o tradiční a udržitelným způsobem provozovaný lov, zájem ochrany veřejného zdraví nebo bezpečnost leteckého provozu. Směrnicí doplňují přílohy, které obsahují seznam druhů, jež mohou být s ohledem na početnost jejich populace a míru rozmnožování loveny podle národních legislativ členských států. Vedle uvedeného obsahuje směrnice také povinnost vyhlásit nejvhodnější oblasti pro ochranu 194 vybraných mimořádně zranitelných ptačích druhů a poddruhů, které jsou zařazeny do Přílohy I směrnice a těmto druhům a poddruhům zajistit odpovídající ochranná opatření.³⁸ V České republice jsou takové oblasti nazývány jako ptačí oblasti.³⁹

Neméně důležitá směrnice je směrnice č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen „směrnice o stanovištích“), která se zabývá druhovou a územní ochranou přírody, zejména uchováním biologické rozmanitosti. K plnění stanovených cílů slouží institut vyhlášení lokalit s přírodními stanovišti významnými z hlediska ochrany přírody za lokality významné pro tehdejší Evropské společenství, které jsou obsaženy v příloze č. I směrnice a vyhlášení lokalit s výskytem cílových druhů nebo poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů za lokality významné pro Společenství, což obsahuje příloha č. II směrnice. Souhrnně se vymezené lokality označují v České republice jako tzv. evropsky významné lokality. Důležitým bodem směrnice o stanovištích je také fakt, že rozvíjí požadavky druhové a územní ochrany již zmíněné

³⁸ Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 358-359.

³⁹ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 13.

Bernské úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť a dále ve smyslu druhové ochrany volně žijících druhů živočichů doplňuje směrnici o ptácích.⁴⁰

V rámci legislativní činnosti EU byl dále přijat koncept Natura 2000, což je soustava chráněných území v evropském území členských států EU. Cílem této soustavy je zachování a podpora kvalitních přírodních stanovišť a nejvzácnějších a nejohroženějších volně žijících a planě rostoucích evropských druhů živočichů a rostlin, celkově tedy jde o zajištění rozmanitosti druhů a celých ekosystémů v pokud možno co nejvýše možné dosažitelné míře na území EU.⁴¹ Vytvoření soustavy Natura 2000 bylo uloženo na základě dvou nejvýznamnějších směrnic EU na ochranu přírody, kterými jsou směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích. Požadavky těchto směrnic byly do právního řádu České republiky implementovány zejména v rámci ZOPK.

Jak bylo v této diplomové práci již řečeno, jak směrnice o ptácích, tak směrnice o stanovištích vymezují chráněné oblasti. Směrnice o ptácích zakotvuje povinnost státům EU vyhlásit nejvhodnější oblasti pro ochranu 194 vybraných mimořádně zranitelných ptačích druhů a poddruhů, které jsou zařazeny do Přílohy I směrnice o ptácích (Special Protection Areas, dále jen “SPA”) a takovým druhům a poddruhům zajistit odpovídající ochranná opatření. Směrnice o stanovištích oproti tomu nařizuje státům vyhlášovat lokality s přírodními stanovišti významnými z hlediska ochrany přírody za lokality významné pro dnešní Evropskou unii, které jsou obsaženy v příloze č. I a vyhlášovat lokality s výskytem cílových druhů nebo poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů za lokality významné pro Společenství, což obsahuje příloha č. II směrnice, což je souhrnně nazýváno jako evropsky významné lokality (Sites of Community Importance, dále jen “SCI”).⁴²

Oblasti SPA a SCI tedy vytváří souvislou ekologickou soustavu chráněných území Natura 2000. Na základě směrnice o ptácích vyhláší lokality SPA každý členský stát samostatně. Oproti tomu lokality SCI procházejí podle směrnice o stanovištích procesem navrhování do národního seznamu a následného schvalování

⁴⁰ Stejskal, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006, ISBN 80-7201-609-1. S. 238-239

⁴¹ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 12.

⁴² Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí. 3. vydání*. S. 360.

Evropskou komisí. Souhrnně jsou pak členské státy povinny zajistit přísnou ochranu soustavy Natura 2000. V této oblasti je významným prostředkem k zajištění požadované ochrany posuzování vlivů projektů a plánů na tyto lokality, a to včetně ptačích oblastí, podle ustanovení směrnice o stanovištích.⁴³

Území Natura 2000 však nemají v českém právu zcela jednotný ochranný režim. Podle právního řádu České republiky jsou oblasti SPA samostatnou kategorií chráněného území a jsou vyhlášovány nařízením vlády. Oblasti SCI jsou chráněny předběžně přímo ze zákona, jejich konečná ochrana se pak odvíjí od zařazení do evropského seznamu po schválení Evropskou komisí. Finální ochrana je buď smluvní, nebo prostřednictvím některé z kategorií zvláště chráněných území, jimiž jsou národní park, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace a přírodní památka, nebo podle speciálního druhu ochrany vyplývajícího ze zákona.⁴⁴

Praktický dopad soustavy Natura 2000 funguje následujícím způsobem. Cílem není úplně vyloučit ze stanovených lokalit člověka. Jsou zde jen zakázány určité činnosti, které mají negativní dopad na vytyčená území. Významným prvkem ochrany je pak dále již zmíněné posuzování plánů a projektů, které podléhají samostatnému posuzování vlivů z hlediska zachování předmětu ochrany.⁴⁵

EU se stala dne 8. července 2015 samostatnou smluvní stranou CITES.⁴⁶ Již dříve však přijímala opatření související s druhovou ochranou přírody, která naplňovala požadavky CITES – významná jsou zejména Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (dále jen „Nařízení Rady č. 338/97“) a Nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy. Předpisy unijní úrovně zajišťují v některých

⁴³ Tamtéž. S. 361.

⁴⁴ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 13-14.

⁴⁵ Agentura ochrany přírody a krajiny: *Co je Natura 2000*, [online]. AOPK ČR: ©2006 [cit. 20.3.2019]. Dostupné na: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=2102>

⁴⁶ European Commission: *EU Accession to CITES*, [online], European Commission: ©2019 [cit. 12.11.2019]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm

ohledech striktnější ochranu než CITES. Působnost Nařízení Rady č. 338/97 se např. vztahuje na obsáhlejší seznam rostlin a živočichů, než pokrývá CITES. Přísnější pravidla, která nastolilo Nařízení Rady č. 338/97, mají původ zejména ve snaze o zamezení vysoké úmrtnosti při přepravě, uchování jednotlivých populací v zemích původu, snaze o eliminaci usazování invazivních druhů, které jsou způsobitelné ohrožením existenci původních evropských druhů a v zájmu efektivní ochrany druhů, které jsou chráněny směrnicemi o ptácích a o stanovištích.⁴⁷

2.4 Prameny právní úpravy v České republice

Nejvýznamnějším a základním právním předpisem v oblasti ochrany přírody a krajiny je ZOPK, který upravuje jak obecnou ochranu přírody a krajiny, tak i zvláštní ochranu jejích vybraných částí. Obecná ochrana přírody a krajiny je dělena z hlediska ZOPK na tři úrovně – obecná ochrana územní, obecná ochrana druhová a obecná ochrana neživé části přírody a krajiny.⁴⁸ Zvláštní ochrana přírody a krajiny je členěna na územní a druhovou.⁴⁹ Významný vliv na obsah ZOPK měl taktéž vstup České republiky do EU, neboť obsahuje i ochranu přírody, která vychází z požadavků evropského unijního práva a jedná se zejména o územní a druhovou ochranu vybrané fauny a flóry a celoevropsky významných typů přírodních stanovišť.⁵⁰ Účelem zákona je přispět k trvalé rovnováze a obnově přírody a krajiny, chránit rozmanitost forem života, přírodních hodnot a šetrně hospodařit s přírodními zdroji.

Zákon byl taktéž po dobu své účinnosti již několikrát doplňován vyhláškami Ministerstva životního prostředí, nařízeními vlády a jinými vyhláškami, které byly vydány za účelem transpozice a implementace legislativy EU. Neméně významnými podzákonými právními předpisy v oblasti této problematiky jsou nařízení vlády o jednotlivých chráněných krajinných oblastech, podzákoné právní předpisy, které zřizují a upravují režim ochrany dalších kategorií zvláště chráněných území, jako jsou národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka a přírodní

⁴⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny: *CITES v Evropské unii a České republice*, [online]. AOPK ČR: ©2019 [cit. 13.11.2019]. Dostupné na: <http://www.ochranaprirody.cz/cites/cites-v-eu-a-cr/>

⁴⁸ Ministerstvo životního prostředí České republiky: *Obecná ochrana přírody a krajiny*, [online]. MŽPČR: ©2008 [cit. 20.11.2019]. Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny

⁴⁹ Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 372.

⁵⁰ Tamtéž. S. 364.

památka a v neposlední řadě i nařízení kraje, která zřizují přírodní parky v souladu se ZOPK.⁵¹

⁵¹ Tamtéž. S. 363.

3 Omezení a střet vlastnického práva s právem na příznivé životní prostředí

Vlastnické právo a právo na příznivé životní prostředí patří obě mezi ústavně chráněná veřejná subjektivní práva, u kterých neexistuje žádná ústavněprávně zakotvená hierarchie. Ostatně povaze základních práv a svobod se LZPS věnuje již v úvodních ustanoveních. V čl. 1 deklaruje, že základní práva a svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Z uvedeného výčtu však nevyplývá, že by základní práva a svobody nebyly neomezené. Tento fakt potvrzuje a rozvádí čl. 4 LZPS, který uvádí, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených LZPS upraveny pouze zákonem, dále musí zákonná omezení základních práv a svobod platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky a konečně je také nezbytné, aby při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod bylo šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

3.1 Právo na příznivé životní prostředí

Právo na příznivé životní prostředí, které je garantováno v čl. 35 LZPS, je nutné vnímat v kontextu s čl. 41 odst. 1 LZPS, který stanovuje, že práva uvedených v čl. 35 se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí. Ustanovení čl. 41 se dá vnímat i jako pokyn zákonodárci k tomu, aby práva zaručená LZPS byla konkretizována prováděcím právním předpisem.⁵² Na první pohled by se v tomto případě mohlo zdát, že způsob realizace práva na příznivé životní prostředí je tímto vložen do relativně volného uvážení zákonodárců, nicméně i v tomto hledisku je nutné mít na paměti, že se zákonodárce musí řídit čl. 4 odst. 4 LZPS, který uvádí, že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.⁵³

⁵² Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1402.

⁵³ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 42.

Samotný pojem životního prostředí je vymezen v § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, který uvádí, že životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie. Vedle této zákonné definice Ústavní soud ve svém nálezu judikoval, že zdravé životní prostředí je veřejným statkem, přičemž znakem veřejných statků obecně je, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání.⁵⁴

Slovní spojení “příznivé životní prostředí” by v praxi mohlo být vykládáno do jisté míry subjektivně, což by mohlo vést k tomu, že by nebyl řádně naplňován smysl a účel tohoto práva. Česká právní věda proto tento pojem obecně vykládá tak, že se jedná o takové životní prostředí, které je, popř. jeho složky jsou, znečištěné či zatížené do zákonem stanovené míry. Nastíněný vztah vyplývá i ze vztahu odst. 1 s odst. 3 čl. 35 LZPS. Samotná zákonem stanovená míra je vyjádřena rozličnými limitními hodnotami. Jako příklad lze uvést hodnoty emisních limitů, které jsou stanovovány vyhláškou Ministerstva životního prostředí či ukazatele přípustného stupně znečištění odpadních a povrchových vod, které jsou rovněž upravovány nařízením vlády. Z logiky uvedených právních institutů se dá vyčíst, že ať už se jedná o hodnoty emisních limitů či ukazatel přípustného stupně znečištění, tak určitá míra zatížení životního prostředí není v rozporu s právními předpisy. Zákonem stanovená míra zatížení životního prostředí je tedy z obecného hlediska hraniční pro příznivost životního prostředí, s čímž pak souvisí i skutečnost, zdali dotýčný subjekt jedná po právu, nebo už jedná protiprávně.⁵⁵

V neposlední řadě je ve vztahu k právu na příznivé životní prostředí důležité zmínit vývoj dosavadní judikatury Ústavního soudu, která se týká toho, jestli mají toto základní právo pouze fyzické osoby, nebo i osoby právnické. Prvním významným nálezem je nález, kdy Ústavní soud vyložil, že “je zřejmé, že práva vztahující k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které - na rozdíl od právnických osob - podléhají eventuálním negativním

⁵⁴ Nález ÚS ČR ze dne 9.10.1996, sp. zn. I. ÚS 15/96.

⁵⁵ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1284.

vlivům životního prostředí.”⁵⁶ Zarážejícím na tom ale bylo, že povinnost nepoškozovat životní prostředí nad míru stanovenou zákonem, jak vyplývá z odst. 3 čl. 35 LZPS, zcela jistě mají i právnické osoby.⁵⁷ Postupem času však došlo k významnému posunu judikatury Ústavního soudu právě v oblasti specifikace subjektů, kterým svědčí aktivní žalobní legitimace. V roce 2014 Ústavní soud v čele s předsedkyní senátu JUDr. Kateřinou Šimáčkovou rozhodl následovně: „Skutečnost, že občan dá přednost prosazování svého zájmu formou sdružení se s jinými občany, nelze přičítat k jeho tíži. S ohledem na vývoj mezinárodních závazků České republiky, unijního práva i na zákonnou úpravu postavení spolků zaměřených na ochranu přírody a krajiny lze považovat za překonanou starší praxi Ústavního soudu ve vztahu k aktivní legitimaci spolků zastupovat zájmy svých členů na ochraně jejich práva na příznivé životní prostředí, vyjádřenou v usnesení ze dne 6. 1. 1998 sp. zn. I. ÚS 282/97. Fyzické osoby, pokud se sdruží do občanského sdružení (spolku), jehož účelem podle stanov je ochrana přírody a krajiny, mohou své právo na příznivé životní prostředí, zakotvené v čl. 35 LZPS, realizovat i prostřednictvím tohoto spolku.“⁵⁸

3.2 Omezení vlastnického práva

LZPS v čl. 11 odst. 3 ukotvuje, že vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon pak dále nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem, což je jakousi obecnou mezí výkonu vlastnického práva. V čl. 11 odst. 4 LZPS jsou dále upraveny podmínky k možnému provedení nuceného omezení vlastnického práva a k realizaci pravděpodobně nejkrajnějšího možného institutu v oblasti zásahů do vlastnického práva – vyvlastnění, které spočívá v nuceném odnětí vlastnického práva.

Stanovení mezí výkonu vlastnického práva, které vyplývají z čl. 11 odst. 3 LZPS, se liší od přímých omezení vlastnického práva, k nimž dochází z rozličných

⁵⁶ Nález ÚS ČR ze dne 6.1.1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

⁵⁷ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1284.

⁵⁸ Nález ÚS ČR ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 59/14.

důvodů. Meze vlastnického práva představují vnitřní omezení vlastnického práva, tedy meze samotného výkonu vlastnického práva a za stanovení mezí výkonu vlastnického práva nenáleží žádná náhrada. Oproti tomu pak ale existují pravá omezení vlastnického práva. V tomto případě se jedná o vnější zásah do obsahu vlastnického práva a v souladu s čl. 11 odst. 4 LZPS vyplývají z ústavního pořádku přísnější podmínky pro to, aby k takovému omezení mohlo dojít. Je tedy možné jej provést jen ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.⁵⁹ Z hlediska vzniku práva na náhradu za omezení vlastnického práva je nutné zvážit, zda lze daný zásah veřejné moci posoudit jako omezení ve smyslu čl. 11 odst. 4 LZPS a dále je nezbytné, aby byly splněny i již zmíněné podmínky stanovené LZPS. Může se však stát, že zákon, na jehož základě došlo k omezení, neupravuje nárok na náhradu újmy, která vznikla pro omezení vlastnického práva. V takovém případě je přímo aplikovatelný čl. 11 odst. 4 LZPS, což judikoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 11. 3. 1998 následovně: „Platí zásada, že jednotlivá ustanovení Listiny jsou bezprostředně platným právem a práv v nich obsažených se lze domáhat přímo s odkazem na její znění. Výjimkou jsou pouze základní práva, která Listina vyjmenovává v čl. 41 odst. 1 pomocí odkazů na konkrétní články Listiny. U těchto výjimek je stanoveno, že příslušných práv se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí. To a contrario znamená, že všech ostatních práv se lze domáhat přímo a zákon nemůže překročit meze, které jsou stanoveny v Listině. Protože právo na náhradu za omezení vlastnického práva není uvedeno mezi výjimkami, může se dotčený vlastník dovolávat práva na poskytnutí náhrady přímo s odvoláním na čl. 11 odst. 4 Listiny, aniž by bylo nezbytně nutno z hlediska ústavní jistoty toto právo konstituovat ještě předpisem nižší právní síly.“⁶⁰

3.3 Kolize ochrany vlastnického práva a práva na příznivé životní prostředí

V situaci, kdy spolu vzájemně kolidují dvě základní práva, musí být jedno z nich omezeno. K omezení základních práv může dojít třemi různými způsoby, kterými jsou omezení přímo na základě LZPS, omezení zákonem za splnění podmínek LZPS či omezení v případě kolize více základních práv současně. V prvním případě tedy

⁵⁹ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 21.

⁶⁰ Nález ÚS ČR ze dne 11.3.1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97.

stanovuje omezení některých základních práv přímo LZPS. Tento případ je z hlediska tématu této diplomové práce významný, neboť se vztahuje jak na vlastnické právo, u kterého čl. 11 LZPS ukládá, že vlastnictví zavazuje, nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy a jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem,⁶¹ tak na právo na příznivé životní prostředí, u něhož čl. 35 LZPS uvádí, že při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Pro tuto podkapitolu je stěžejní omezení základního práva v případě kolize s jiným základním právem. Ačkoliv žádné základní právo nemá absolutní přednost před jiným, za určitých okolností smí být z důvodu kolize s jiným základním právem omezeno každé právo. Taková kolize se v demokratických právních státech obecně řeší pomocí konceptu proporcionality.⁶² Zmíněný koncept, který slouží právě k poměrování v určitých případech protichůdných ústavně zaručených základních práv a svobod, byl vytvořen a rozvinut činností Spolkového ústavního soudu v Německu. Zásada proporcionality má v českém ústavním právu oporu zejména v čl. 4 LZPS, podle kterého je zapotřebí, aby bylo při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu. Samotný koncept proporcionality lze formulovat jako příkaz chování státu, aby prostřednictvím veřejné moci zasahoval do ústavně chráněných základních práv a svobod jen v nezbytně nutných případech a za použití prostředků, které jsou nezbytné k dosažení cíle a představují nejmenší možnou míru zásahu do ústavně chráněných právních pozic.⁶³ Na základě konceptu proporcionality se tedy provádí test proporcionality, obsahující tři kritéria, jimiž je nutno se řídit. První kritérium vhodnosti cílí na určení toho, zda je posuzované opatření schopno vůbec dosáhnout sledovaného účelu. Druhým prvkem je posuzování potřebnosti opatření, vychází z myšlenky, že stejného cíle lze dosáhnout i více prostředky, nicméně je nutné vybrat takový, který je ze všech nejmírnější, a zároveň efektivně vede k naplnění sledovaného cíle. Poslední třetí kritérium je zaměřené na

⁶¹ Wintř, J. *Principy českého ústavního práva. 4. vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-730-6. S. 143–144.

⁶² Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva.* S. 44.

⁶³ Wintř, J. *Principy českého ústavního práva. 4. vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, ISBN 978-80-7380-730-6. S. 135.

požadavek přiměřenosti, tj. proporcionality v užším smyslu. V rámci tohoto kroku se přihlíží k tomu, že hodnocené opatření je způsobilé dosáhnout zamýšleného cíle a současně představuje nejšetrnější možné řešení.⁶⁴

V případě aplikace testu proporcionality je důležité vždy přihlížet ke specifickým daného případu a tomu uzpůsobit rozhodovací činnost. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 9. 10. 1996 judikoval, že „porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv, resp. veřejných statků (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti), spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů.“⁶⁵ V posuzování kolize ochrany vlastnického práva a práva na příznivé životní prostředí se v rozhodovací činnosti budou zohledňovat následující argumenty. Ochrana vlastnického práva zasluhuje, aby jí byla přiznána určitá preference v hierarchii hodnot, což je v současné době dáno zkušenostmi z období socialismu, kdy bylo na institut vlastnického práva nahlíženo diametrálně odlišným způsobem. V dnešní době, kdy je Česká republika demokratickým právním státem, je ochrana vlastnického práva naopak vnímána jako jeden z jeho základních znaků. Co se týče práva na příznivé životní prostředí, lze o něm říct, že z hlediska určité systemizace základních práv je právem třetí generace a navíc je možné se jej domáhat pouze v zákonných mezích. Na druhou stranu zvláště v posledních letech je společnost nucena dát právu na příznivé životní prostředí mnohem výraznější postavení. Nakonec jedním ze základních principů v oblasti ochrany životního prostředí je princip nejvyšší hodnoty, z něhož vyplývá fakt, že příznivé životní prostředí dává základní předpoklad pro podmínky existence člověka. Jednoznačný závěr v oblasti kolize těchto dvou základních práv tak učinit nelze.⁶⁶

Z hlediska omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny lze uvést následující příklad, který je naplněním požadavků LZPS na to, aby vlastnické právo mohlo být omezeno. ZOPK definuje ve svém § 3 odst. 1 písm. i) dřevinu rostoucí mimo les jako strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond.⁶⁷ Podle ustanovení § 7 odst. 1) ZOPK jsou pak dřeviny chráněny před poškozováním a ničením, pokud se na ně

⁶⁴ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 45-46.

⁶⁵ Nález ÚS ČR ze dne 9.10.1996, sp. zn. I. ÚS 15/96.

⁶⁶ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 47-48.

⁶⁷ Dle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích, ve znění pozdějších předpisů, je lesní půdní fond pozemek určený k plnění funkcí lesa.

nevztahuje ochrana přísnější, nebo ochrana podle zvláštních právních předpisů. Podle § 7 odst. 2 ZOPK je dokonce povinností vlastníků péče o dřeviny, zejména jejich ošetřování a udržování a při výskytu nákazy dřevin epidemickými či jinými vážnými chorobami může orgán ochrany přírody uložit vlastníkům provedení nezbytných zásahů, včetně pokácení dřevin. V popsaném ustanovení ZOPK se jedná o obecný režim ochrany dřevin rostoucích mimo les. Porušením takové ochrany pak vzniká deliktní odpovědnost.⁶⁸

Ustanovení § 7 ZOPK naplňuje omezení vlastnického práva vyplývající z čl. 11 odst. 3 LZPS, protože se jedná o vnitřní omezení vlastnického práva, které platí obecně pro všechny osoby vykonávající vlastnické právo. V uvedeném příkladě by nedodržení příslušného ustanovení ZOPK znamenalo, že by výkon vlastnického práva poškozoval přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem, k čemuž by mohlo dojít např. v následující situaci. Vlastník pozemku, na kterém roste strom vykazující známky nákazy epidemickou vážnou chorobou, dostane od orgánu ochrany přírody uloženo strom pokácet. Vlastník pozemku tak odmítne učinit, v důsledku čehož se popsanou chorobou nakazí veškeré další stromy v okolí a vlastníkův výkon vlastnického práva poškodí přírodu nad míru stanovenou zákonem, čímž naplní zákaz uvedený v čl. 11 odst. 3 LZPS, resp. § 7 ZOPK a vznikne mu deliktní odpovědnost.

⁶⁸ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010-. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 56.

4 Způsob omezení vlastnického práva

K tomu, aby nastal vznik, změna nebo zánik subjektivních práv a povinností, je zapotřebí právního titulu. Právním titulem je nezbytně právní norma a zpravidla i okolnost, se kterou právní norma spojuje vznik, změnu či zánik právního poměru. Takové okolnosti jsou známy pod pojmem právní skutečnosti a bývají předvídaný v hypotéze právní normy.⁶⁹

Jakýkoliv zásah do vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny musí mít právní titul. Jednotlivé zásahy mají vícero formálních podob. Některá omezení mohou vyplývat přímo ex lege a není zapotřebí vydání žádného dalšího aktu. V jiných případech omezení vyplývá ze zákona, je ale nutné vydat individuální správní akt, který ověřuje, zda konkrétní záměry a činnosti spadají do rámce zákonného omezení, oproti tomu některá omezení či zákaz činnosti lze uložit přímo individuálním správním aktem. Omezit vlastnické právo lze rovněž na základě zákona a v jeho mezích jej upravit prováděcím právním předpisem či opatřením obecné povahy. Konečně lze vlastnické právo omezit ze strany vlastníka i dobrovolně, kdy se jedná o omezení ex contractu.⁷⁰

4.1 Omezení vlastnického práva ex constitutione

Jak bylo v této diplomové práci již řečeno, omezení vlastnického práva vyplývá už z čl. 11 LZPS, který vlastnické právo na jednu stranu garantuje, na druhou stranu z jeho znění plynou omezení. Pro účely komplexního vymezení jednotlivých způsobů vzniku omezení vlastnického práva je na místě v tomto odstavci připomenout dikci čl. 11 odst. 3 LZPS, který konstatuje, že vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito k újmě práv druhých osob nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Zároveň jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Vyvlastnění a nucené omezení vlastnického práva za náhradu upravuje čl. 11 odst. 4 LZPS.

⁶⁹ Gerloch, A. *Teorie práva 7. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1. S. 155.

⁷⁰ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 50-52.

4.2 Omezení vlastnického práva ex lege

V případě omezení vlastnického práva přímo zákonem není třeba, aby bylo vydáváno dalších aktů ze strany orgánů veřejné správy, zákonem stanovená povinnost chování je explicitně vymezena a má přímý účinek na své adresáty.

Omezení vlastnického práva na základě zákona vyplývá i přímo ze znění čl. 11 odst. 3 a odst. 4 LZPS, neboť podle nich je jednak potřeba, aby vlastnické právo nepoškozovalo lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem a vyvlastnění či nucené omezení vlastnického práva je možné pouze na základě zákona. V oblasti ochrany přírody a krajiny stanovuje onu míru ZOPK ve svých jednotlivých ustanoveních, kterým se bude náležitě věnováno v následujících kapitolách této diplomové práce, stejně tak obsahuje i ustanovení o nuceném omezení vlastnického práva za náhradu a ustanovení o samotném vyvlastnění.

Omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny má přirozeně zákonnou oporu v obou popisovaných ustanoveních LZPS.

4.2.1 Omezení vlastnického práva ex actu na základě zákona

Omezení vlastnického práva ex actu na základě zákona je pro účely této podkapitoly chápáno ve smyslu, že přirozeně musí existovat zákonná právní úprava, z které příslušná omezení vycházejí, ale současně z právní úpravy vyplývá, že je třeba pro realizaci účelů zákona nezbytné vydání správního aktu.

V ZOPK lze nalézt nejedno ustanovení, které omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny podmiňuje vydáním správního aktu. Pro bližší představu lze uvést následující případ, kdy ze ZOPK vyplývá za určitých okolností povinnost vydání správního rozhodnutí. Podle § 66 ZOPK smí orgán ochrany přírody stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zcela zakázat. Formou takového rozhodnutí je v tomto případě správní

rozhodnutí.⁷¹ V tomto ustanovení je oprávnění orgánu ochrany přírody sice popsáno obecněji vůči fyzickým a právnickým osobám, mezi adresáty popisovaného ustanovení ale bez pochyby patří i vlastník nemovitosti.

4.2.2 Omezení vlastnického práva ze zákona na základě opatření obecné povahy

Opatření obecné povahy není právním předpisem ani rozhodnutím.⁷² Jedná se o správní úkon abstraktně konkrétní povahy, neboť ve svém obsahu vymezuje konkrétně určený předmět úpravy, ale je adresován neurčitému počtu adresátů. Opatření obecné povahy lze pojímat z formálního či materiálního hlediska. Formální pojetí spočívá v tom, že správní orgán smí vydat opatření obecné povahy pouze v případě, že mu to zvláštní zákon ukládá. Oproti tomu na materiální pojetí je nahlíženo z obsahové povahy úkonu, tedy zda má být použit postup pro vydávání opatření obecné povahy, který je stanoven ve správním řádu, pro toto pojetí tak není rozhodné, zda zvláštní zákon dal či nedal výslovný pokyn k přijetí opatření formou opatření obecné povahy.⁷³ Pro účely této podkapitoly je opatření obecné povahy pojímáno ve smyslu formálním.

ZOPK v některých ustanoveních výslovně uvádí, kdy je kvůli ochraně přírody a krajiny zapotřebí užít opatření obecné povahy. Tento nástroj bývá užíván např. v rámci zákonné úpravy omezení vstupu na zvláště chráněná území. V těchto případech smí orgán ochrany přírody po projednání s dotčenými obcemi omezit nebo zakázat přístup veřejnosti do vymezených míst opatření obecné povahy (srov. § 64 ZOPK). Opatření obecné povahy k tomuto účelu jsou oprávněny vydávat krajské úřady (srov. § 77a odst. 4 písm. r) ZOPK), Agentura ochrany přírody a krajiny a správa národních parků (srov. § 78 odst. 3 písm. l ZOPK).

⁷¹ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 205.

⁷² § 171 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³ Hendrych, D. a kol. *Správní právo. Obecná část. 9. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1. S. 126.

4.2.3 Omezení vlastnického práva ze zákona na základě prováděcího právního předpisu

K omezení vlastnického práva prováděcím právním předpisem dochází na základě zákona, ale v zákonných mezích je nastolená problematika specifikována či více rozvedena prováděcím právním předpisem.

Do popsaného způsobu omezení vlastnického práva spadá z hlediska ZOPK typicky právní úprava ochranných podmínek zvláště chráněných území, kdy jsou základní ochranné podmínky stanoven přímo ZOPK, avšak mnohé bližší ochranné podmínky, případně jiné náležitosti, jsou stanoven prováděcím právním předpisem.

4.3 Omezení vlastnického práva ex contractu

Žádoucím jevem je, aby sami vlastníci pozemků měli zájem na ochraně přírody, ačkoliv na úkor toho může dojít k více či méně závažnému zásahu do jejich vlastnického práva. Z tohoto důvodu zákon sám připouští a rozvádí možnosti, kdy lze vlastnické právo skutečně omezit dobrovolně ze strany vlastníka samotného.

4.3.1 Smluvní ochrana

ZOPK v ustanovení § 39 umožňuje zapojit do ochrany přírody i vlastníky dotčených pozemků. Smluvní ochrana je totiž vedle vydání právního předpisu jinou možnou formou ochrany evropsky významných lokalit, stromů a jiných cenných území. V tomto případě se ale nejedná o pouhou možnou alternativu vedle vydání právního předpisu. Smluvní ochrana reálně samostatně existuje jako plnohodnotný institut vedle jednotlivých kategorií zvláště chráněných území.⁷⁴ Ustanovení § 39 ZOPK totiž uvádí, že pro evropsky významné lokality lze namísto vyhlášení národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace, přírodní památky nebo památného stromu, včetně ochranných pásem, prohlásit území za chráněné nebo strom za památný, pokud již nejsou zvláště chráněny podle ZOPK, na základě písemné smlouvy uzavřené mezi vlastníkem dotčeného pozemku a příslušným orgánem ochrany přírody. Smluvně

⁷⁴ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. ISBN 978-80-7552-229-0 (dále citováno jako „*Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*.“). S. 192.

lze dále chránit i stromy nebo jiná území se soustředěnými přírodními hodnotami, v rámci kterých jsou zastoupeny významné či jedinečné ekosystémy příslušné biogeografické oblasti nebo stanoviště vzácných či ohrožených druhů živočichů a rostlin, pokud již nejsou zvláště chráněny podle ZOPK. Ustanovení § 39 ZOPK rovněž uvádí, že smlouva musí obsahovat zejména vymezení ochranných podmínek chráněného území nebo památného stromu a způsob péče o chráněné území nebo strom.

Smlouva týkající se obecné smluvní ochrany evropsky významných lokalit bude mít povahu veřejnoprávní smlouvy ve smyslu § 159 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, bude se ale jednat o smlouvu *sui generis*. Smluvní ochrana památného stromu bude mít na rozdíl od toho charakter subordinační veřejnoprávní smlouvy, neboť tou se nahrazuje vydání rozhodnutí ve správním řízení. V obou případech je každopádně nutné, aby smlouvy splňovaly stanovené náležitosti pro veřejnoprávní smlouvy, které jsou v zákoně č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, ukotveny. Nicméně ustanovení § 39 ZOPK také udává, že náležitosti obsahu smlouvy upraví Ministerstvo životního prostředí prováděcím právním předpisem. K vydání takového prováděcího právního předpisu však nedošlo, neboť na danou problematiku bylo vícero názorových pohledů, které se nesjednotily natolik, aby bylo vydání prováděcího právního předpisu možné. Místo toho je v současné době Ministerstvem životního prostředí vydán metodický pokyn pro uzavírání smluvní ochrany určeného orgánům ochrany přírody.⁷⁵

Zřízená ochrana na základě smlouvy je vázána k pozemku formou věcného břemene, o jehož zápis do katastru nemovitostí požádá příslušný orgán ochrany přírody. Stejně tak, pokud nestanoví smlouva jinak, označí chráněné území na svůj náklad orgán, který je oprávněn podle ZOPK k jejich vyhlášení (srov. § 39 ZOPK). Ve smlouvě se však může odlišně stanovit pouze to, kdo nese náklady tohoto označení, chráněné území bude vždy označovat orgán ochrany přírody. Daná označení chráněného území nebo stromu je pak zakázáno jakkoliv poškozovat, v opačném případě by mohla vzniknout

⁷⁵ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 193.

odpovědnost za přešůpek (srov. § 87 odst. 3 písm. n) ZOPK) nebo jiný správní delikt (srov. § 88 odst. 2 písm. n) ZOPK).⁷⁶

Vedle ustanovení § 39 ZOPK, který výslovně upravuje smluvní ochranu, je možné v souladu se ZOPK uzavřít i jiné veřejnoprávní smlouvy, které buď mohou upravovat způsob hospodaření na chráněných částech přírody v souladu se ZOPK či mohou nahrazovat vydání správního aktu. Mezi smlouvami v režimu § 39 ZOPK a v tomto odstavci popisovanými smlouvami se vyskytují určité rozdíly. Veřejnoprávní smlouvy přijaté podle § 39 ZOPK svou existencí nahrazují vyhlášení zvláště chráněného území či památného stromu a k tomu obsahují úpravu ochranných podmínek předmětu smlouvy. Ostatní typy veřejnoprávních smluv dle ZOPK jsou zaměřeny na aktivity prováděné na území, které již ZOPK chráněno je, popř. se na něm vyskytují ohrožené druhy.

Uvedeným požadavkům odpovídá smlouva, kterou lze v souladu s ust. § 45e odst. 4 ZOPK uzavřít a cílí na úpravu hospodaření v ptačí oblasti. Smlouvu uzavírá vlastník nebo nájemce pozemku s orgánem ochrany přírody a nesmí svým obsahem odporovat jak právním předpisům EU, tak ustanovením ZOPK. Efektivita smlouvy podle § 45e odst. 4 ZOPK spočívá i v tom, že může obsahovat ustanovení o provádění činností podmíněných souhlasem orgánu ochrany přírody, přičemž takový souhlas pak není vyžadován, neboť jej smlouva ve svém platném znění nahrazuje.

V ustanovení § 56 ZOPK jsou upraveny možné výjimky ze zákazů, které se vztahují k památným stromům a zvláště chráněným rostlinám a živočichům. Pod takové výjimky se v souladu s § 56 odst. 2 ZOPK vztahují činnosti v zájmu ochrany planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť, činnosti v zájmu prevence závažných škod, činnosti z převažujícího naléhavého veřejného zájmu, aktivity týkající se výzkumu a vzdělávání, popř. činnost směřující k opětovnému osídlení území populací druhu či vysázením druhu původního. V souladu s § 56 odst. 5 ZOPK tohoto ustanovení mohou k zajišťování popsanych činností orgány ochrany přírody uzavírat dohody s fyzickými nebo právníckými osobami za předpokladu, že neexistuje jiné uspokojivé řešení, navrhovaná činnost neovlivní

⁷⁶ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 109.

dosažení nebo udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany a tyto odůvodněné skutečnosti jsou v dohodě výslovně uvedeny. Taková dohoda nahrazuje výjimku, o které by orgán ochrany přírody rozhodl správním aktem a má tedy povahu subordinační smlouvy.

V souladu s § 68 odst. 2 ZOPK mohou obce nebo orgány ochrany přírody uzavírat s vlastníkem, popř. nájemcem pozemku písemné dohody k provádění péče o pozemky z důvodu ochrany přírody, případně může být upraveno stejným způsobem hospodaření ve zvláště chráněných územích a ptačích oblastech. Uvedená dohoda je čistě na vůli vlastníka (nájemce) pozemku, žádný správní akt nenahrazuje, na druhou stranu je motivační ustanovení § 69 odst. 1 ZOPK, které ukotvuje možnost poskytnutí finančního příspěvku vlastníkově či nájemci dotčeného pozemku za předpokladu, že se v souladu s uzavřenou smlouvou zdrží určité činnosti či naopak provedou dohodnuté práce ke zlepšení životního prostředí. O finančním příspěvku samotném lze ale také v souladu s § 69 odst. 3 ZOPK uzavřít dohodu na činnosti prováděné podle § 49, § 50 či § 68 ZOPK.

Další prostor pro uzavření veřejnoprávní smlouvy vlastníka či nájemce pozemku s orgánem ochrany přírody se nabízí v § 49 odst. 4 ZOPK. Pokud se totiž na pozemku vyskytuje či roste kriticky nebo silně ohrožený druh rostlin, může být v takovém případě uzavřena dohoda o hospodaření. Je nutné, aby při uzavírání dohody bylo ze strany orgánu ochrany přírody prověřeno, že k dosažení cíle neexistuje v dané situaci jiné vhodné řešení a je dán některý z důvodů možnosti povolit výjimku v souladu s § 56 odst. 1 nebo 2 ZOPK. Uzavřená dohoda mezi vlastníkem (nájemcem) nemovitosti s orgánem ochrany přírody onu výjimku nahrazuje.

II. Druhá část – Konkrétní omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny

1 Modifikace předmětu vlastnického práva z důvodu ochrany přírody

Určitým složkám životního prostředí přiznává zákon z hlediska vlastnického práva zvláštní režim, který jim náleží pro jejich specifické vlastnosti či nezastupitelný význam pro životní prostředí. ZOPK ve svém znění výslovně modifikuje předmět vlastnictví pouze v případě jeskyní, na druhou stranu se právní režim ZOPK týká i dalších složek životního prostředí, které mají specifické postavení z hlediska vlastnického práva. Proto se tato kapitola z důvodu úplnosti neomezuje pouze na modifikace vyplývající ze ZOPK, ale dotýká se i jiných zákonů upravujících příslušné složky životního prostředí.

1.1 Jeskyně a vlastnické právo

Jeskyně vymezuje ZOPK v ustanovení § 10 jako podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich. V souladu s § 61 odst. 4 ZOPK není jeskyně součástí pozemku a není ani předmětem vlastnického práva. To znamená, že i když jeskyně fakticky souvisí s určitým pozemkem (např. tak, že se nachází pod ním), vlastník pozemku k ní nemá vlastnické právo. Vlastnické právo k jeskyni však nemá ani stát, jedná se o *res nullius*. Z uvedeného na druhou stranu vyplývá, že vlastník pozemku, který s jeskyní souvisí, není povinen se jakkoliv podílet na nákladech plynoucích ze zpřístupňování jeskyní pro veřejnost, jako je např. budování návštěvnických tras, a také nemá nárok na podíl ze vstupného vybíraného od návštěvníků těch jeskyní, které jsou zpřístupněny pro veřejnost. Co se dále týče jeskyní zpřístupněných veřejnosti, zařízení a vnitřní vybavení, jako jsou např. zábradlí či schody, spravuje státní příspěvková organizace Správa jeskyní ČR a rovněž k těmto předmětům vykonává vlastnické právo státu. Dále je poměrně logické, že stát má mj. i z

uvedených důvodů podle § 61 odst. 1 ZOPK předkupní právo na pozemky, které s jeskyněmi souvisí.⁷⁷

Ustanovení § 61 odst. 4 ZOPK se mnohým jeví jako problematické v kontextu s ustanovením § 506 ObčZ, které udává, že součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, tudíž by jeskyně související s pozemkem musela být jeho součástí. Vzhledem ke smyslu ustanovení § 61 odst. 4 ZOPK a obecně velmi přísné veřejnoprávní ochraně jeskyní je nezbytné toto ustanovení vykládat jako zákonnou výjimku z obecného pravidla § 506 ObčZ.⁷⁸

Další důležitou otázkou, která byla v souvislosti s jeskyněmi vyslovena, je, zdali se jedná o věc hmotnou nebo nehmotnou. Nabízí se následující přístup. Nejvyšší soud judikoval, že hmotné předměty musí mít materiální povahu, pročež věci nemůže být určitý prostor, a věc musí být oddělena od ostatních věcí a nesmí se s ostatními věcmi prolínat či mísit.⁷⁹ Nutno konstatovat, že uvedené požadavky jeskyně nenaplnuje a v souladu s uvedeným by se dalo tvrdit, že jeskyně není věcí v právním slova smyslu.⁸⁰

1.2 Vlastnické právo k volně žijícím živočichům

Zvíře je v ObčZ definováno jako smysly nadaný živý tvor, přičemž je v zákoně explicitně uvedeno, že zvíře není věc a ustanovení o věcech se na živé zvíře užijí obdobně jen v rozsahu, v jakém to neodporuje jeho povaze.⁸¹ Z roviny soukromého práva vychází i rozlišení domácích zvířat a divokých zvířat žijících na svobodě, respektive za divoká zvířata jsou považována všechna ta zvířata, která nejsou domestikovaná. Taková zvířata a jiní živočichové, kteří žijí na území České republiky ve volné přírodě, nemají vlastníka, jsou *res nullius*. Platí to i v případě, když se volně žijící zvíře, obratlovec i bezobratlé, zdržuje na něčí pozemku, ani v takovém případě totiž nenáleží vlastníkovi pozemku. Za volně žijící zvíře je rovněž považováno i zvíře,

⁷⁷ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 341.

⁷⁸ Vomáčka, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-675-3. S. 487.

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR – senátu ze dne 17. 8. 2010, sp. zn. 22 Cdo 2597/2010.

⁸⁰ Vomáčka, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-675-3. S. 487.

⁸¹ § 494 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

kteřé uniklo z chovu původního vlastníka či se na území našeho státu zatoulalo z jiné oblasti.⁸²

Z pohledu ObčZ je však možné k divokému zvířeti vlastnické právo nabyt, nebrání-li tomu jiné právní předpisy. Je-li pak divoké zvíře vlastníkem zajato a nabyto do vlastnického práva, přestává být divokým zvířetem a je řazeno do kategorie zajatých zvířat.⁸³ S vlastnickým právem k takovému zvířeti může být ze strany vlastníka libovolně disponováno za předpokladu, že to neodporuje povaze zvířete.

V Českém právním řádu se postavení zvířat v určitém kontextu dotýká více zákonů, za zmínku nepochybně z hlediska vlastnického práva stojí právní postavení zvěře, která je definována v zákoně č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o myslivosti“). Pro účely popisovaného zákona se zvěři rozumí obnovitelné přírodní bohatství, které je představováno populacemi druhů volně žijících živočichů, kteří jsou dále děleni na dvě kategorie. Do první kategorie spadají živočichové, které zásadně lovit nelze, druhou kategorií pak tvoří ti, které lze obhospodařovat lovem.⁸⁴ S ohledem na uvedené je nezbytné dodat, že za zvěř jsou považováni pouze taxativně vymezení živočichové, které zákon řadí do jedné z dvou výše uvedených kategorií, veškerí další živočichové zvěři nejsou, z čehož vyplývá, že zvěř lze posuzovat jako určitou podmnožinu zvířete.

Vzhledem k tomu, že je problematika zvěře upravena zvláštním zákonem, nabízí se logicky i otázka, kdo vykonává vlastnické právo ke zvěři, nicméně zákon o myslivosti tuto záležitost výslovně neupravuje. V tomto případě lze vycházet z určité praxe, která se odráží i v důvodové zprávě k zákonu o myslivosti, totiž že zvěř neulovená, která nebyla zároveň nikým legálně přivlastněna, je *res nullius* a tudíž nepatří nikomu. S takovým výkladem se ztotožňuje i Ústavní soud, který ve svém nálezu uvedl, že zvěř žijící na honebních pozemcích je *res nullius* za předpokladu, že se „zvěř pohybuje volně bez ohledu na hranice pozemků, a nelze ztotožnit vlastnické právo k pozemku, na němž se zvěř pohybuje, s vlastnickým právem ke zvěři“.⁸⁵ Oproti tomu vlastnictví ke zvěři, která byla vedle odchycení odstřelena, je zhaslá apod., patří

⁸² Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-546-7. S. 147.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ § 2 písm. b), c), d) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁵ Nález ÚS ČR ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03, č. 49/2007 Sb.

uživateli honitby⁸⁶, a to bez ohledu na to, jestli byla nalezena vcelku nebo zčásti, čímž je míněno zejména shoz paroží, lebka uhynulého zvířete atp.⁸⁷

Ačkoliv se uvedené vymezení vlastnického práva ke zvěři jeví jako poměrně logické a jednoduché, v praxi vyvstávaly spory, které řešily vlastnické právo k živé zvěři, která nebyla ulovena, ale byla chována v oboře, kterou má vlastník ve svém vlastnictví. K tomu judikoval Nejvyšší soud v roce 2005 důležité rozhodnutí, ve kterém vymezuje, že zvěř chovaná v uzavřených oborách je ve vlastnictví toho, kdo tuto zvěř koupil či vyšlechtil.⁸⁸

Vlastnické právo ke zvěři je tedy chápáno ve dvou rovinách, kdy záleží, je-li chována v oboře, či není. Vymezení je velmi důležité vést v patrnosti zejména pro případy odpovědnosti vlastníka zvířete za škodu z hlediska občanského práva.

1.3 Vlastnické právo k nerostnému bohatství

Nerosty a jejich právní povaha jsou upraveny zákonem č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „horní zákon“). Horní zákon rozlišuje nerosty na vyhrazené a nevyhrazené (srov. § 3 horního zákona). Dělení nerostů na tyto dvě kategorie je významné z toho důvodu, že vyhrazenými nerosty se rozumí průmyslově využitelné nerosty se strategickým významem pro Českou republiku a jsou v zákoně taxativně vyčteny. Mezi tyto se řadí např. všechny druhy ropy, zemního plynu, uhlí či radioaktivní nerosty. Ostatní nerosty jsou nevyhrazené. Ustanovení § 5 horního zákona uvádí, že ložiska vyhrazených nerostů, která utvářejí nerostné bohatství, jsou ve vlastnictví České republiky. Do uvedeného ustanovení horního zákona se také promítá čl. 11 odst. 2 LZPS, který ukotvuje možnost zákonodárce stanovit, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu, smí být jen ve vlastnictví státu. Ložiska vyhrazených nerostů tak nejsou součástí pozemku a vlastník pozemku a

⁸⁶ Oborou je myšlen druh honitby s podmínkami pro intenzivní chov zvěře s obvodem trvale a dokonale ohrazeným nebo jinak uzpůsobeným tak, že chovaná zvěř z obory nemůže volně vybíhat (srov. § 2 písm. j) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti. In: Beck-online [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 9. 2019]. Dostupné na: <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6nbuhfpwi6q&rowIndex=0>

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR-senátu ze dne 21. 2. 2006, sp. zn. 22 Cdo 980/2005.

vlastník ložiska vyhrazených nerostů se mohou lišit.⁸⁹ Oproti tomu ložiska nevyhrazených nerostů jsou součástí pozemku a osoba vlastníka není žádným způsobem omezena (srov. § 7 horního zákona).

1.4 Vlastnické právo k vodám

Vlastnické právo k vodám upravuje zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o vodách“), který v ustanovení § 3 ukotvuje, že povrchové a podzemní vody nemohou být předmětem vlastnického práva a nejsou součástí ani příslušenstvím pozemku, na němž nebo pod nímž se vyskytují. Povrchovými vodami jsou myšleny vody přirozeně se vyskytující na zemském povrchu (srov. § 2 odst. 1 zákona o vodách). Podzemními vodami se rozumí vody přirozeně se vyskytující pod zemským povrchem v pásmu nasycení v přímém styku s horninami (srov. § 2 odst. 1 zákona o vodách). Vlastnické právo k takto vymezeným vodám je tedy pro všechny subjekty včetně státu vyloučeno. K takové koncepci dospěl zákonodárce pravděpodobně na základě principu, který vlastnické právo chápe jako právní panství nad věcí. Povrchové a podzemní vody však nelze dostatečným způsobem ovládat, z čehož lze vyvodit, že vlastnické právo by nad nimi nemohlo být uspokojivě a dostatečně vykonáváno.⁹⁰

Ustanovení § 3 odst. 2 zákona o vodách však dále udává, že za povrchové a podzemní vody se nepovažují vody, které byly z těchto vod odebrány. Z uvedeného vyplývá, že voda se může stát samostatným předmětem vlastnictví, ale až poté, co je z vodního prostředí odebrána.

⁸⁹ Pekárek, M. a kol. *Pozemkové právo. 1. vydání*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-210-7750-8. S. 424.

⁹⁰ Tureček, K. a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 1. lednu 2003 s rozšířeným komentářem a prováděcími předpisy. 2. vyd.* Praha: Soudy, 2003. ISBN 80-903134-3-4. S. 20.

2 Modifikace vlastnického práva z důvodu ochrany přírody z hlediska omezení dispozice

Významným zásahem do vlastnického práva bezesporu je zákonné omezení dispozice s ním. Jedná se o případ, kdy je dotčeno oprávnění vlastníka *ius disponendi*, což znamená možnost vlastníka s věcí nakládat. Samotné *ius disponendi* lze ale chápat minimálně ve dvou rovinách. V širším slova smyslu se nakládáním s věcí rozumí v podstatě jakákoliv dispozice vlastníka se svým vlastnictvím, čili vlastně veškerá subjektivní práva, která vlastník k věci má. V užším slova smyslu se jedná o oprávnění věc zcizit či přenechat věc do užívání jiným. Pro účely této kapitoly bude *ius disponendi* chápáno z hlediska svého užšího výkladu.⁹¹

2.1 Předkupní právo státu a zákaz zcizení

V ustanovení § 61 ZOPK je explicitně vymezeno, že vlastníci nezastavěných pozemků ležících mimo sídelní útvary na území národních parků, národních přírodních rezervací, národních přírodních památek a vlastníci pozemků souvisejících s jeskyněmi jsou povinni v případě jejich zamýšleného prodeje nabídnout přednostně tyto pozemky ke koupi orgánu ochrany přírody. Příslušným orgánem ochrany přírody je v tomto případě Ministerstvo životního prostředí (srov. § 79 odst. 3 písm. p) ZOPK). Orgán ochrany přírody má v takové situaci 60 dní od obdržení nabídky k tomu, aby o pozemek projevil písemně závazný zájem. Pokud závazným zájem neprojeví, může vlastník pozemku uskutečnit zamýšlený prodej.

V případě předkupního práva státu dle ZOPK se jedná o pozemky, které mají určitý zákonem popsaný charakter, jsou definovány jako nezastavěné pozemky ležící mimo sídelní útvary na některých zvláště chráněných územích a pozemky související s jeskyněmi. Nutno připomenout, že jeskyně nejsou součástí pozemku a ani předmětem vlastnictví, z toho důvodu je zřejmě zákonodárcem zvolena formulace „pozemky související s jeskyněmi“ (srov. § 61 odst. 3 ZOPK). V případě, že by vlastník pozemku nesplnil svou povinnost učinit předně nabídku ke koupi státu, byla by neplatnost

⁹¹ Doříčák, L. *Několik teoretických poznámek k vymezení vlastnického práva*. [online]. EPRAVO.CZ, a.s.: © 1999-2019 [cit. 2019-06-07]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nekolik-teoretickyh-poznamek-k-vymezeni-vlastnickeho-prava-106616.html>

takového jednání posuzována podle příslušných ustanovení ObčZ, neboť by se zjevně jednalo o právní jednání dostávající se do rozporu se zákonem způsobující neplatnost takového právního jednání (srov. § 580 ObčZ).

Otázkou ale stále zůstává, co se považuje za „sídelní útvar“, neboť zákonná povinnost se vztahuje právě na vlastníky pozemků, které leží mimo sídelní útvary. Odpověď na tuto otázku nám do jisté míry dává historický výklad a v souvislosti s ním dříve účinný stavební zákon č. 50/1976 Sb. ve znění platném do 30. 6. 1998. Ten sídelní útvar definoval jako „každou jednotku osídlení, která tvoří uzavřený, od jiných jednotek osídlení prostorově oddělený útvar“. Tento pojem existoval pro účely územního plánování, neboť za dřívější právní úpravy byly pořizovány jako základní články územně plánovací dokumentace územní plány sídelních útvarů. Právní úprava byla následně změněna tak, že nadále byly již pořizovány územní plány obcí, ve kterých je řešeno celé území obcí, ne pouze zastavěné části a rozvojové lokality.⁹² Pro účely výkladu v kontextu se současně účinnou právní úpravou se touto otázkou podrobně zabývá rozsudek Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud mj. dospěl k závěru, že od pozbytí účinnosti stavebního zákona č. 50/1976 Sb. ve znění platném do 30. 6. 1998, který sídelní útvar naposledy výslovně definoval, je třeba tomuto pojmu přiznat charakter neurčitého právního pojmu. V oblasti správního práva slouží neurčité právní pojmy k tomu, že kladou vyšší nároky na argumentaci správních orgánů při rozhodování. Na správním orgánu tak bude, aby tuto problematiku posuzoval případ od případu a následně ve správním aktu odůvodnil, proč je daný případ podřazen pod sídelní útvar.⁹³

Další omezení vlastnického práva vychází z § 23 ZOPK, kde je řečeno, že v případě, kdy stát vykonává vlastnické právo k pozemkům nacházejících se na území národních parků, nesmí tyto pozemky zeiztit. Uvedené nebude platit v situaci, kdy by docházelo ke směnám pozemku, které odůvodňuje zájem ochrany přírody. Zájmy ochrany přírody mohou být třeba na výměně pozemků ve vlastnictví státu, které se nacházejí v zóně kulturní krajiny národního parku (srov. § 18 odst. 1 písm. d) ZOPK) za pozemky ve vlastnictví soukromého subjektu v zóně přírodního národního parku (srov. § 18 odst. 1 písm. a) ZOPK). Stát by v takovém případě převedl pozemky určené

⁹² Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 340.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu-senátu ze dne 29. 8.2008, sp. zn. 5 As 48/2006–75.

k trvalému využívání člověkem a získal by za ně pozemky ekologicky hodnotnější, jejichž cílem je zachovat a umožnit nerušený průběh přírodních procesů v převažujících přirozených ekosystémech.⁹⁴

Na směnu pozemků určených k plnění funkcí lesa, které se nacházejí na území národního parku, by se ale místo § 23 ZOPK vztahoval režim § 4 odst. 2 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který určuje, že právní úkony, kterými se nakládá se státními lesy (tedy i smlouvy o převodu vlastnictví, na základě kterých by došlo ke zcizení pozemku), vyžadují k platnosti předběžný souhlas Ministerstva zemědělství.⁹⁵

Ustanovením § 23 ZOPK nejsou dotčena práva k pozemkům oprávněných osob podle právních předpisů o majetkové restituci (např. zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění pozdějších předpisů, či zákon České národní rady č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů.⁹⁶

Obdobný charakter má ustanovení § 32 ZOPK, které zakazuje privatizaci určitých typů pozemků nacházejících se na území národních přírodních rezervací ve vlastnictví státu za podmínky, že byly ve vlastnictví státu ke dni účinnosti ZOPK, tj. ke dni 1. 6. 1992. V tomto případě rovněž nejsou dotčena práva k pozemkům těch subjektů, na které se vztahují právní předpisy o majetkové restituci.

Dalším zákonem, který vylučuje zcizení určitých pozemků sloužících k ochraně přírody a krajiny, je zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ZoSPÚ“), který v rámci ustanovení § 6 odst. 1 písm. f) určuje, že nelze převádět zemědělské pozemky na území národních přírodních památek, národních přírodních rezervací a na území národních parků, čímž z hlediska národních přírodních památek a národních přírodních rezervací doplňuje ZOPK. Co se totiž týče národních přírodních památek, tak

⁹⁴ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 148.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010-. ISBN 978-80-7201-806-2. S. 88.

u těch ZOPK v § 35 odst. 3 ustanovuje, že lesy, lesní půdní fond, vodní toky, vodní plochy a nezastavěné pozemky na území národních přírodních památek, které jsou ke dni nabytí účinnosti ZOPK ve státním vlastnictví, nelze zcizit. V tomto případě lze konstatovat, že ZoSPÚ svou dikcí rozšiřuje úpravu ZOPK o všechny zemědělské pozemky. Otázkou pak ale je, zdali není specifikace zákazu zcizení zemědělských pozemků na území národních parků v ZoSPÚ naopak nadbytečná, když ZOPK v současném znění pokrývá zákazem zcizení veškerá území národních parků.

Jak institut předkupního práva státu, tak institut zákazu zcizení pozemků ve vlastnictví státu cílí na to, aby se určité typy přírodně hodnotných pozemků shromažďovaly do vlastnictví státu. Zákonodárce měl zjevně za to, že nejlepší možná péče se pozemkům dostane ze strany státu, jakožto vlastníka a bude jim tak zajištěna nejvyšší možná ochrana. Dalo by se o tom polemizovat, přinejmenším proto, že eventuální vlastník, který by byl osobou soukromého práva, by ve své péči o pozemek mohl být přinejmenším stejně uvědomělý jako stát a navíc by např. většinu svého úsilí mohl soustředit na řádnou péči o jednotlivý pozemek.

Druhým důvodem, proč by zákonodárce mohl mít zájem na tom, aby k takovým přírodně hodnotným pozemkům vykonával vlastnické právo stát, je zejména problematika poskytování náhrad za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření (srov. § 58 ZOPK).⁹⁷ ZOPK v tomto případě nespecifikuje okruh subjektů, které mají na náhrady případný nárok, tj. zdali se ustanovení vztahuje i na státní instituce. Ačkoliv je v současné době postupováno v souladu s judikaturou, která udává, že oprávněným žadatelem o poskytnutí náhrady může být vůči státu i státní podnik,⁹⁸ úmysl zákonodárce mohl být ve svém původu jiný. Lze vzít v potaz hypotetickou možnost, že by bylo poskytování náhrad podle § 58 ZOPK vykládáno restriktivně a poskytování náhrad státním subjektům by se nepřiznávalo. V takovém případě by měl stát nepochybně zájem na tom, aby byly přírodně hodnotné pozemky soustředěny do jeho vlastnictví, čímž by se povinnost poskytování náhrad za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření o něco eliminovala.

⁹⁷ O tématu poskytování náhrad za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření bude v této diplomové práci podrobněji pojednáno v II části, kapitola 4, podkapitola 4.1.

⁹⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3837/2011

2.2 Dlouhodobé užívání pozemku

Pozemky sloužící k zajištění cílů ochrany přírody a krajiny, které jsou ve vlastnictví státu spravované jeho organizačními složkami, mohou být přenechány k užívání neziskovým právnickým osobám, které se zabývají ochranou přírody a krajiny. Uvedená možnost vyplývá z § 61a ZOPK. Ustanovení omezuje dispozici s vlastnickým právem tím, že pozemky, které jsou podle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích, ve znění pozdějších předpisů, považovány za lesní pozemky, mohou být takto přenechány pouze po dohodě s Ministerstvem zemědělství. Pokud jde zároveň o pozemky na území národních parků nebo jejich ochranných pásem, lze je v takových případech přenechat pouze po dohodě s Ministerstvem životního prostředí.

Zákonná úprava cílí zejména na spolky, jejichž hlavní činností podle stanov je ochrana přírody a krajiny.⁹⁹ Podrobnější podmínky pro přenechání majetku státu do dočasného užívání jinými subjekty jsou stanoveny v zákoně č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

Zájmem ustanovení § 61a ZOPK je, aby byla dána možnost intenzivnější a specializovanější péče v těch oblastech, které to pro své specifické potřeby vyžadují a aby tak bylo činěno ze strany subjektů, které se na ochraně přírody a krajiny aktivně podílí a mají na takovém rozvoji zvláštní zájem.

2.3 Vyvlastnění

Vyvlastnění upravuje ZOPK v § 60. Tento právní institut s sebou nese nucené odnětí vlastnického práva a jeho následný přechod na jiného vlastníka. Jelikož se jedná o velice intenzivní zásah do ochrany vlastnického práva, je vyvlastnění možné provést pouze ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.¹⁰⁰

Veřejný zájem, relativně hojně užívaný pojem v českém právním řádu, je neurčitý právní pojem, pročež obsah tohoto pojmu není možné explicitně vymezit. V

⁹⁹ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 343.

¹⁰⁰ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1048.

obecném pojetí veřejného zájmu je možné říct, že se jedná o zájem veřejně či všeobecně prospěšný pro společnost. Taková skutečnost musí být prokázána v každém jednotlivém vyvlastňovacím řízení tím, že dojde k porovnání všech partikulárních zájmů, případných rozporů či připomínek daného konkrétního případu.¹⁰¹ K veřejnému zájmu se vyjádřil mnohokrát i Ústavní soud, který mj. judikoval, že je třeba veřejný zájem chápat jako takový zájem, který by bylo možné označit za obecný či obecně prospěšný zájem.¹⁰²

Další ústavněprávně garantovanou podmínkou pro důvody k vyvlastnění je, aby tak bylo učiněno na základě zákona. Obecným veřejnoprávním předpisem, který řeší institut vyvlastnění, je zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen “zákon o vyvlastnění”). Dopad tohoto zákona se však vztahuje pouze na vyvlastnění práv k pozemkům a stavbám, oproti tomu LZPS předmět vlastnictví v tomto ohledu žádným způsobem nekonkretizuje. Zároveň zákon o vyvlastnění nehovoří pouze o nuceném odnětí vlastnického práva či jeho omezení, ale hovoří též o vyvlastnění práva, které odpovídá věcnému břemeni, proto lze jako předmět vyvlastnění chápat jak vlastnické právo k věci, tak právo odpovídající věcnému břemeni.¹⁰³

Aby měl institut vyvlastnění nějaké opodstatnění, musí být zákonem stanovený účel. Platná právní úprava má napříč zákony několik ustanovení, které účel vyvlastnění obsahují. Z hlediska této kapitoly a celkového zaměření diplomové práce je důležitý účel, který vyplývá ze ZOPK. Tento zákon ve svém § 60 odst. 1 udává, že vyvlastnit nemovitost či práva k ní z důvodu ochrany přírody a krajiny lze v případech stanovených zvláštním předpisem, přičemž odkazuje na zákon č. 50/1976 Sb., což je již zrušený stavební zákon. Popsané ustanovení ZOPK o vyvlastnění je nutné vnímat s určitými souvislostmi, protože bylo přijato v době, kdy tehdy účinný stavební zákon č. 50/1976 Sb. obsahoval institut vyvlastnění nemovitostí v chráněných územích, úmyslem zákonodárce muselo být tedy především na toto ustanovení odkázat, popř. možnost vyvlastnění přímo zdůraznit v zákoně, který se ochranou přírody a krajiny zabývá. Uvedenou koncepci dokazuje i skutečnost, že přestože byl od přijetí dnes účinného

¹⁰¹ Franková, M. a kol. *Úvod do pozemkového práva*. S. 118

¹⁰² Nález ÚS ČR ze dne 28.3.1996, sp. zn. I. ÚS 198/95.

¹⁰³ Franková, M. a kol. *Úvod do pozemkového práva*. S. 116

zákonu č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „stavební zákon“), ZOPK několikrát novelizován, ustanovení § 60 o vyvlastnění změněno doposud nebylo a stejně tak nebyla doposud novelizována poznámka pod čarou, která stále odkazuje právě na již neplatný stavební zákon č. 50/1976 Sb. Interpretace ustanovení o vyvlastnění ZOPK tak zůstává předmětem dohadů odborné právnické veřejnosti. Vystává pochopitelně otázka, zda lze ustanovení § 60 ZOPK považovat za samostatný a dostačující účel pro vyvlastnění v rozsahu ZOPK. V době účinnosti stavebního zákona č. 50/1976 Sb. se dalo vycházet z jazykového výkladu interpretovaného ustanovení a argumentovat následujícím způsobem. Nenachází-li se jiné řešení k zajištění zájmů ochrany přírody a krajiny, lze postupovat podle ustanovení § 60 ZOPK, které vyvlastnění umožňuje, ale co do konkrétních důvodů odkazuje na zvláštní právní předpis. Uvedený výklad někteří přejímají i za účinnosti současného stavebního zákona.¹⁰⁴

Protichůdný postoj k uvedenému naopak zastává, že § 60 ZOPK upravuje bez dalšího podmínky pro vyvlastnění. V tomto případě lze argumentovat, že k tomu, aby mohlo být vyvlastnění realizováno, je zapotřebí dosažení podmínek pro vyvlastnění, které jsou upraveny v zákoně o vyvlastnění, a účelu vyvlastnění, který je sám o sobě vymezen ve zvláštních zákonech, čímž by byl v případě popisovaného sporného ustanovení míněn ZOPK. Otázkou právě zůstává, nakolik obsahuje ZOPK dostatečně konkrétní úpravu účelu vyvlastnění, neboť § 60 ZOPK hovoří pouze o účelu ochrany přírody a krajiny. Lze říct, že výčet činností, které se vztahují pod pojem ochrana přírody a krajiny, lze nalézt v § 2 ZOPK, na druhou stranu je diskutabilní, zdali mohou být pod účely vyvlastnění řazeny velmi obecně formulované prostředky ochrany přírody a krajiny, jejichž výčet je demonstrativní. Vzhledem k povaze institutu vyvlastnění, který je vnímán až jako prostředek ultima ratio, by takový výklad mohl ohrozit právní jistotu adresátů práva. V neposlední řadě je dobré zmínit, že pokud by § 2 ZOPK skutečně konkretizoval § 60 ZOPK, bylo by logické, že by § 60 ZOPK

¹⁰⁴ Hanák, J. *Vyvlastnění z environmentálních důvodů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 536. ISBN 978-80-210-8064-5. S. 33.

odkazoval přímo na § 2 ZOPK, a ne na v současné době zrušený stavební zákon č. 50/1976 Sb.¹⁰⁵

Třetí nutnou podmínkou k vyvlastnění je, že tak je učiněno za náhradu. Výše náhrady logicky není přesně stanovena právními předpisy, neboť její určování může být velmi subjektivní, lze však dovodit, že je-li zasaženo do vlastnického práva, které má nedotknutelný charakter, měla by být náhrada přiměřená a vycházet ze skutečné hodnoty majetku.¹⁰⁶ Samotný zákon o vyvlastnění ukotvuje v § 10 následující specifikace týkající se náhrady za vyvlastnění. Vyvlastňovanému náleží náhrada ve výši obvyklé ceny pozemku nebo stavby včetně jejich případného příslušenství, došlo-li k odnětí vlastnického práva k nim. Kromě těchto náhrad ale náleží vyvlastňovanému i náhrada stěhovacích nákladů, nákladů spojených se změnou místa podnikání a dalších obdobných nákladů, které vyvlastňovaný účelně vynaloží následkem a v souvislosti s vyvlastněním. Nelze však dále nezmínit, že k problematice náhrady za vyvlastnění se vyjadřuje i civilní právo v rámci ObčZ. Konkrétně se tak děje v § 1039 ObčZ, který udává, že za omezení vlastnického práva nebo vyvlastnění věci náleží vlastníkovu plná náhrada odpovídající míře, v jaké byl jeho majetek těmito opatřeními dotčen. Je k zamyšlení, že náhradu za vyvlastnění upravuje vedle právních norem veřejného práva i ustanovení kodexu práva soukromého. O výši náhrady je totiž v souladu se zákonem o vyvlastnění rozhodováno samostatným výrokem rozhodnutí. Může z toho proto plynout hypotéza, že pokud by náhrada, která je stanovena na základě ustanovení předpisu veřejného práva rozhodnutím, byla nepřiměřeně nízká, pak by mohla být aplikace veřejnoprávních předpisů odepřena a náhrada by byla stanovena ve výši, která by se přiblížila dikci ObčZ.¹⁰⁷

LZPS neobsahuje podmínku, kterou nelze při vyvlastnění opomenout. A totiž, že k vyvlastnění lze přistoupit až tehdy, kdy sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak. Tato zásada v letech, kdy LZPS vznikala, byla obsažena v tehdy účinném občanském zákoníku.¹⁰⁸ Jeho ustanovení § 128 odst. 2 ukládalo, že ve veřejném zájmu lze věc vyvlastnit nebo vlastnické právo omezit, nelze-li dosáhnout účelu jinak, a to jen

¹⁰⁵ Tamtéž. S. 34–35.

¹⁰⁶ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1049.

¹⁰⁷ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. S. 124.

¹⁰⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

na základě zákona, jen pro tento účel a za náhradu. Popsaná zásada vyplývá i z toho, že na vlastnické právo je nahlíženo jako na právo základní a takto intenzivní zásah do něj je až výjimečným krokem.¹⁰⁹ Nicméně i zákon o vyvlastnění říká v ust. § 3, že „vyvlastnění je přípustné jen pro účel vyvlastnění stanovený zvláštním zákonem a jen jestliže veřejný zájem na dosažení tohoto účelu převažuje nad zachováním dosavadních práv vyvlastňovaného. Vyvlastnění není přípustné, je-li možno práva k pozemku nebo stavbě potřebná pro uskutečnění účelu vyvlastnění získat dohodou nebo jiným způsobem“. Za podmínky, že je vyvlastněním sledováno provedení změn ve využití nebo prostorovém uspořádání území, což se týká i umístování staveb a jejich změn, jej lze provést pouze v případě, jestliže je v souladu s cíli a úkoly územního plánování. V následujícím ustanovení § 4 zákona o vyvlastnění je také ukotveno, že „vyvlastnění lze provést jen v takovém rozsahu, který je nezbytný k dosažení účelu vyvlastnění stanoveného zvláštním zákonem“, přičemž veřejný zájem musí být prokázán ve vyvlastňovacím řízení. A konečně § 5 zákona o vyvlastnění potvrzuje, že je vyvlastnění institutem ultima ratio, neboť ukládá, že „vyvlastnění je přípustné, pokud se vyvlastniteli nepodařilo ve lhůtě 90 dnů uzavřít smlouvu o získání práv k pozemku nebo ke stavbě potřebných pro uskutečnění účelu vyvlastnění stanoveného zákonem“.

Vrátím-li se závěrem k ObčZ, tak i ten se vyjadřuje v § 1038, že vyvlastnit věc či omezit vlastnické právo lze ve veřejném zájmu, který nelze uspokojit jinak, a jen na základě zákona.

¹⁰⁹ Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. S. 1049.

3 Omezení vlastnického práva z hlediska odpovídající povinnosti vlastníka

V právu jsou rozlišovány čtyři druhy právního chování. Jsou jimi dare, facere, omittere a pati. Uvedené druhy lze dále dělit na dvě skupiny, kterými jsou aktivní chování a pasivní chování. Pod aktivní způsob právního chování lze řadit dare a facere, neboť dare znamená něco dát a facere znamená něco konat. Pod pasivní způsob právního chování pak náleží omittere a pati, protože význam omittere je zdržet se určitého chování a pati znamená něco strpět.

V následujících podkapitolách bude nastíněno, jaké druhy právního chování jsou v ZOPK v určitých případech, kdy je vlastnické právo omezováno, žádoucí.

Ačkoliv se téma diplomové práce týká omezení práv vlastníka nemovitosti, nemusí se v této kapitole jednat vždy pouze o omezení práv vlastníka nemovitosti, omezující ustanovení právní úpravy jsou leckdy adresována mnohem širšímu počtu subjektů. Úkolem následujících odstavců proto bude, aby byla jednotlivá omezení pokud možno rozebrána z úhlu, kterým se vlastníka nemovitosti přímo dotýkají.

Cílem rozdělení jednotlivých omezení vlastnického práva z hlediska odpovídající povinnosti vlastníka je předestřít jednotlivé typy takových omezení. Ambicí diplomové práce není taxativní výčet jednotlivých povinností, které vlastníku nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny ukládají právní předpisy.

3.1 Dare

Dare je právní jednání, které spočívá v tom, že dotyčný, který právně jedná, někomu něco dá, popř. poskytne, ať už úplatně či bezúplatně.

Je třeba říct, že po důkladné rešerši ZOPK jsem došla k závěru, že neobsahuje ustanovení, které by ukládalo výlučně povinnost dare. Podařilo se ale dohledat v rámci ZOPK následující příklad, kde je v určité fázi dare spatřováno.

3.1.1 Povinnosti investorů

Investorem je podle § 67 ZOPK ten, kdo v rámci výstavby nebo jiného užívání krajiny zamýšlí uskutečnit závažné zásahy, které by mohly zasáhnout do zájmů chráněných ZOPK, čímž je míněna obecná ochrana přírody a krajiny, zvláště chráněná území i individuální ochrana přírody. Do popisovaného ustanovení jsou promítány dva stěžejní principy práva životního prostředí, kterými jsou princip prevence a princip předběžné opatrnosti, neboť tento právní institut dává právní základ investorově hodnocení zamýšleného užívání krajiny z hlediska dopadů na druhovou biodiverzitu. ZOPK investorům ukládá povinnost zajistit předem na svůj náklad provedení přírodovědeckého průzkumu dotčených pozemků a následné písemné hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na rostliny a živočichy (dále jen „biologické hodnocení“) v případě, že o nezbytnosti průzkumu rozhodne orgán ochrany přírody.

Uvedený postup se nevztahuje na zájmy týkající se Natura 2000 upravené v části 4. ZOPK, v takovém případě je postupováno podle naturového posuzování vlivů záměrů a koncepcí, které ukotvují ustanovení § 45h a § 45i ZOPK.¹¹⁰

Investor popsáný v § 67 ZOPK může být vlastníkem pozemku i nemusí. Z hlediska zákonem přikázaného, popsáného právního chování je patrné, že investor (kterým jistě může být i vlastník pozemku), je povinen za určitých okolností poskytnout na vlastní náklady vytvořené biologické hodnocení, které bude obsahovat popis a vyhodnocení stavu krajiny a předpokládaný přímý i nepřímý dopad zamýšleného užívání na rostliny a živočichy.

Jak bylo nadepsáno v úvodu této kapitoly, popsáné ustanovení ZOPK ukládá z velké části spíše povinnost, která odpovídá *facere*, protože činnost související s opatrováním biologického hodnocení dozajista spočívá v tom, že bude něco konáno. Nicméně vzhledem k tomu, že je nutné biologické hodnocení poskytnout orgánu ochrany přírody, kterému slouží jako podklad pro rozhodnutí při povolování závažných

¹¹⁰ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 357.

zásahů, které by mohly ohrozit zájmy chráněné podle části druhé, třetí a páté ZOPK¹¹¹, lze už v tomto případě hovořit o povinnosti spočívající v dare.

3.2 Facere

Facere znamená něco aktivně činit, jedná se tedy o případy, kdy dotyčný něco koná, dělá či provozuje. V této souvislosti budou popsána taková ustanovení ZOPK, která adresátům práva příkazují z důvodu ochrany přírody a krajiny něco aktivně činit.

3.2.1 Územní systém ekologické stability z hlediska facere

Územní systém ekologické stability hraje dominantní roli v oblasti obecné územní ochrany přírody a krajiny. Jedná se o vzájemně propojený soubor jak přirozených, tak pozmeněných, přírodě blízkých ekosystémů, které jsou schopny udržovat přírodní rovnováhu. Územní systém ekologické stability je rozlišován na třech úrovních, kterými jsou místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability (srov. § 3 odst. 1 písm. a) ZOPK). Složeny jsou z biocenter a biokoridorů. Pod biocentrem si lze představit různé plochy v krajině, jako např. mokřady, rašeliniště, lesy či rybníky. Biokoridory se rozumí např. stromořadí v alejích či hřebeny hor, tedy území, která mají liniovou podobu.¹¹²

Místní, regionální a nadregionální územní systémy ekologické stability jsou promítány do plánu ekologické stability krajiny, který je výchozí pro jiné dokumenty plánovacího charakteru, typicky se jedná třeba o územně plánovací dokumentaci (zásady územního rozvoje a územní plány). Územní systém ekologické stability tedy představuje uskupení pozemků, na které jsou navázány ekosystémy a přispívá k jejich udržování a rozvoji.¹¹³

Na tvorbě a údržbě územních systémů ekologické stability se ze zákona podílejí vlastník pozemku, obec a stát, neboť jejich tvorba je ve veřejném zájmu (srov. § 4 odst. 1 ZOPK). Je zjevné, že opatření k tvorbě územních systémů ekologické stability je nutné vytvářet v první řadě v součinnosti s vlastníky pozemků, tedy po vzájemné

¹¹¹ Vomáčka, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-675-3. S. 510.

¹¹² Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 18.

¹¹³ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 106.

dohodě. K uvedenému se vztahuje i ustanovení § 68 ZOPK, který ukládá vlastníkům a nájemcům pozemku zlepšovat a zachovat stav přírodního a krajinného prostředí a přispět tím k udržení územního systému ekologické stability. Za tímto účelem lze ze strany orgánů ochrany přírody či obcí uzavírat s vlastníky pozemku písemné dohody.

Za účelem zlepšování i zachování stavu přírodního a krajinného prostředí bude potřeba vynaložit aktivní úsilí, protože se v tomto případě bude jednat o povinnosti spočívající ve *facere*.

3.2.2 Ochrana volně žijících ptáků z hlediska *facere*

ZOPK ukotvuje v § 5a obecnou ochranu všech ptačích druhů žijících na území EU. V souladu s § 5a odst. 5 ZOPK je každý povinen v případě budování či rekonstrukce nadzemního vedení vysokého napětí při takové činnosti je opatřit ochrannými prostředky, které by zabránily usmrcování ptáků elektrickým proudem.

Popsané ustanovení se dotýká vlastníka, případných uživatelů pozemku či jiných osob provádějících budování či rekonstrukci nadzemního vedení vysokého napětí. Povinnost opatření nadzemního vedení vysokého napětí ochrannými prostředky spočívá v aktivním konání, kterým je v tomto případě *facere*.

3.2.3 Ochrana dřevin rostoucích mimo les

Ochrana dřevin tkví v zásadách, jakými jsou princip ochrany (srov. § 7 odst. 1 ZOPK), princip péče (srov. § 7 odst. 2 ZOPK) a princip zákazu kácení bez povolení (srov. § 8 ZOPK).¹¹⁴

Dřeviny jsou podle § 7 ZOPK chráněny před poškozováním a ničením, pokud se na ně nevztahuje ochrana přísnější nebo ochrana podle zvláštních právních předpisů. Vlastník pozemku, na němž se dřeviny nachází, je povinen je zejména udržovat a ošetřovat, případně provádět jiné činnosti, které přispívají k dobré péči o dřeviny. V případě nákazy dřeviny vážnou chorobou může být vlastníkovu uloženo ze strany orgánu ochrany přírody provedení nezbytných zásahů, mezi které může spadat i pokácení dotčené dřeviny.

¹¹⁴ Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. S. 368-369.

Dřevina je pro účely ZOPK legislativní zkratkou pro dřeviny rostoucí mimo les, které ZOPK popisuje v § 3 odst. 1 písm. i) jako strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní fond.

Vlastníkovi pozemku je v tomto případě příkazována aktivní činnost v podobě údržby a péče o dřeviny, což značí povinnost něco konat, *facere*.

3.2.4 Povinnosti uložené nálezci paleontologických nálezů z hlediska *facere*

Paleontologický nález je věc, která je významným dokladem nebo pozůstatkem života v geologické minulosti a jeho vývoje do současnosti (srov. § 3 odst. 1 písm. j) ZOPK). Ochrana paleontologických nálezů spočívá v následující povinnosti, kterou upravuje ustanovení § 11 ZOPK. Nálezce paleontologického nálezu, pokud rozpozná, že jde o paleontologický nález, je povinen zajistit ochranu pro jeho uchování v původním stavu a zajistit údaje o nálezových okolnostech. Vedle uvedeného je nálezce povinen na písemné vyzvání orgánu ochrany přírody sdělit údaje o svém nálezu. ZOPK nestanovuje nálezci aktivní ohlašovací povinnost, což se může jevit problematické pro aplikaci v praxi.¹¹⁵

V případě paleontologického nálezu je nutné aktivně činit určité kroky, jako je zajištění ochrany pro uchování nálezu v původním stavu, zajištění údajů o nálezových okolnostech a na písemnou výzvu sdělit údaje o nálezu orgánu ochrany přírody. Veškeré uvedené činnosti spadají pod *facere*.

3.3 Omittere

Omittere, neboli zdržení se určitého jednání, se v souvislosti s omezením práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny vyskytuje nejčastěji. Bude se jednat o situace, kdy vlastník nebude plně využívat své vlastnické právo, protože se kvůli zákonné úpravě ZOPK bude zdržovat výkonu určitých činností. Uvedené chování je chováním pasivním.

¹¹⁵ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 111.

3.3.1 Omezení a zákaz činnosti

Pokud by fyzické a právnické osoby vykonávaly činnost, která by mohla být způsobilá zapříčinit nežádoucí a nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, může orgán ochrany přírody stanovit podmínky pro takovou činnost, popř. ji zcela zakázat. Uvedené vychází z ustanovení § 66 odst. 1 ZOPK, v odstavci druhém je ale dále řečeno, že takový postup nelze uplatnit v případě již vydaného platného pravomocného rozhodnutí.

Popsané ustanovení představuje významný zásah do vlastnického práva k nemovitosti. Uvedeným postupem je ze strany orgánu ochrany přírody možno předcházet poškození krajiny a přírodního prostředí. Pochopitelně k takovým krokům lze přistoupit až v situaci, kdy z činnosti fyzické nebo právnické osoby vyplývá hrozba poškození či nedovolené změny krajiny či přírodního prostředí.

V praxi je možné, že dojde k omezení či úplnému zákazu činnosti, která je ale v souladu právními předpisy. V takovém případě by se na popsané omezení dalo nahlížet jako na omezení vlastnického práva, které je popsané v čl. 11 odst. 4 LZPS a vlastníkovu pozemku by měla být poskytnuta náhrada dle § 58 ZOPK.¹¹⁶

Výše nadepsaný druhý odstavec § 66 ZOPK se stal součástí ZOPK až na základě zákona č. 350/2012 Sb., který nabyl účinnosti od 1. 1. 2013, čímž došlo k určitému oslabení celkového smyslu popisovaného ustanovení. Na základě uvedeného se totiž může jevit, že za určitých zákonem stanovených okolností se omezení a zákaz činnosti podle § 66 odst. 1 ZOPK neaplikuje. Na jednu stranu takové ustanovení jistě posílí právní jistotu osob, v jejichž prospěch je již vydáno platné pravomocné rozhodnutí. Na druhou stranu se objevují názory, že popsané ustanovení téměř neguje některé základní principy práva životního prostředí, jako např. princip předběžné opatrnosti či princip odpovědnosti původce.¹¹⁷ Vzhledem k uvedeným rozporuplným pohledům na danou problematiku je žádoucí systematicky vykládat jednotlivé odstavce ve vzájemné souvislosti. V takovém případě by orgán ochrany přírody nebyl oprávněn omezit či zakázat činnost v situaci, kdy je pro takovou činnost vydáno povolovací pravomocné

¹¹⁶ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 127.

¹¹⁷ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 353.

rozhodnutí podle ZOPK. Pokud by ale dotčená osoba měla vydáno povolovací pravomocné rozhodnutí podle jiného právního předpisu, nešla by aplikace § 66 odst. 1 ZOPK vyloučit.¹¹⁸

Je nesporné, že druhý odstavec § 66 ZOPK zavedl do právní úpravy omezení a zákazu činnosti určitou dvoukolejnost, čímž je jednak kýžená ochrana obecně nebo zvláště chráněných částí přírody snížena a jednak to vede k možné nerovnosti adresátů právní normy, jak bude popsáno v následujících větách. Argumentace posílení právní jistoty osob, v jejichž prospěch bylo vydáno pravomocné rozhodnutí je pádná, na druhou stranu budou-li oba odstavce § 66 ZOPK vykládány ve vzájemné souvislosti, jak je popsáno o odstavce výše, bude zachována právní jistota pouze těch osob, v jejichž prospěch je vydáno povolovací pravomocné rozhodnutí podle ZOPK, u všech ostatních osob majících pravomocné rozhodnutí podle jiného právního předpisu se podle uvedeného výkladu ustanovení aplikace § 66 odst. 1 ZOPK připouští.

S odvoláním na princip nejvyšší hodnoty se domnívám, že ukotvení druhého odstavce do § 66 ZOPK nebylo nezbytné, uvážíme-li, že v praxi je nejčastějším výkladem ustanovení takový, který zajišťuje onu požadovanou právní jistotu pouze té skupině osob, která disponuje pravomocným rozhodnutím vydaném podle ZOPK, právní jistota všech ostatních zůstává nadále prolomena.

3.3.2 Významný krajinný prvek

Jedním ze základních nástrojů obecné územní ochrany přírody je ochrana významných krajinných prvků. Za významný krajinný prvek je považována ta část krajiny, která je významná z ekologického, geomorfologického nebo estetického hlediska, navíc utváří vzhled krajiny a přispívá k udržení její stability (srov. § 3 odst. 1 písm. b) ZOPK). Status významného krajinného prvku může vyplývat buď ze zákona, což udává § 3 odst. 1 písm. b) ZOPK a jsou jimi např. lesy, rašeliniště či jezera. Dále jím mohou být ty části krajiny, které jsou takto registrovány na základě rozhodnutí orgánu ochrany přírody (srov. § 6 odst. 1 ZOPK).

¹¹⁸ Mazancová, E.: Ustanovení zákona o možnosti omezení nebo zákazu činnosti. *Ochrana přírody* [online]. 2014, č. 4 [cit. 2019-09-24]. Dostupné na: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/ustanoveni-zakona-o-moznosti-omezeni-nebo-zakazu-cinnosti/>

Významné krajinné prvky jsou chráněny před poškozováním a ničením. Pokud by vlastník nemovitosti, na které se významný krajinný prvek nachází, zamýšlel činnost, která by měla vést k jejich poškození nebo zničení, je nutné, aby si k takovému zásahu opatřil závazné stanovisko od orgánu ochrany přírody. Pro lepší představu o tom, jaké činnosti jsou zákonem takto dotčeny, vyjmenovává v § 4 odst. 2 ZOPK demonstrativně aktivity jako umístování staveb, pozemkové úpravy či třeba těžbu nerostů.

U těch částí krajiny, které byly jako významný krajinný prvek zaregistrovány rozhodnutím orgánu ochrany přírody, vyvstává problém, že tyto předmětné části nebyly před registrací zatíženy žádnými takovými omezeními z důvodu ochrany přírody a krajiny.¹¹⁹ V takovém případě vyvstává vlastníkově nebo nájemci zemědělských pozemků, lesních pozemků nebo rybníku s chovem ryb či vodní drůbeže v souladu s § 58 odst. 2 ZOPK nárok na náhradu újmy, která vznikla z registrace pozemku za významný krajinný prvek.

Vlastník nemovitosti je v případě významného krajinného prvku především povinen se zdržet činností, které by poškozovaly či ničily významný krajinný prvek, což spadá pod *omittere*.

3.3.3 Obecná ochrana rostlin a živočichů

Obecná ochrana se vztahuje na všechny druhy rostlin a živočichů a chrání je před zničením, poškozováním, sběrem či odchycem, u kterého by hrozilo, že povede k ohrožení takových druhů na jejich existenci v přírodě. Při nedodržení zákonem stanovených podmínek má orgán ochrany přírody kompetence k tomu, aby stanovil závazné podmínky k omezení nežádoucí činnosti ze strany osob (srov. § 5 odst. 1 ZOPK). Může tak učinit opatřením obecné povahy, pokud by se jednalo o blíže neurčený okruh osob nebo rozhodnutím.¹²⁰

Fyzickým a právnickým osobám (a tedy i vlastníku nemovitosti) je uložena povinnost při provádění různých specifických činností (zemědělské práce,

¹¹⁹ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 104.

¹²⁰ Jančářová, I. a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-210-8041-6. S. 249.

vodohospodářské úpravy apod.) postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlin a živočichů, popř. ničení jejich biotopů, pokud tomu lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky, jejichž zajištění lze uložit i ze strany orgánu ochrany přírody, není-li zajištěno dobrovolně povinnou osobou (srov. § 5 odst. 3 ZOPK).

Pro efektivnější ochranu rostlin a živočichů jsou dále určité problematické činnosti uvedené v ZOPK vázány na povolení, jedná se o záměrné rozšiřování nepůvodních druhů rostlin a živočichů, popř. křížení druhů rostlin či živočichů a jejich rozšiřování do přírody.

Zákonná úprava cílí na ochranu rostlin a živočichů před zničením, poškozováním, sběrem či odchytem, adresát právní normy (z hlediska tématu diplomové práce jím je vlastník nemovitosti, jehož výkon vlastnického práva se popsána právní úprava dotýká) je povinen se zdržet veškerých činností, které by ochranu rostlin a živočichů narušovaly, je tedy nezbytné zdržet se nežádoucího chování, tj. omittere.

3.3.4 Ochrana volně žijících ptáků z hlediska omittere

ZOPK v § 5a stanovuje zákaz úmyslného usmrcování a odchytu ptáků, úmyslného poškozování, ničení a odstraňování hnízd, jakýkoliv sběr jejich vajec ve volné přírodě, úmyslné vyrušování ptáků v jejich přirozených činnostech a držení těch druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.

Od zákonem ukotvené ochrany se v určitých situacích lze odchýlit. Ustanovení § 5b ZOPK řeší situaci střetu zájmu na ochranu ptáků s jinými zájmy jako zájem veřejného zdraví, veřejné bezpečnosti apod. V takových případech stanoví orgán ochrany přírody odchýlný postup rozhodnutím v případě individuálně určených jednotlivců, v případě neurčeného okruhu osob tak stanoví opatřením obecné povahy.¹²¹

¹²¹ Jančářová, I. a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-210-8041-6. S. 252.

Podstata ochrany volně žijících ptáků z hlediska *omittere* spočívá ve zdržení se činností, jako zákaz úmyslného odchyty, usmrcování, vyrušování ptáků atd. Zákonná úprava se vztahuje na každého, tím spíše ale na vlastníka nemovitosti, která je dotčena.

3.3.5 Povinnosti uložené nálezci paleontologických nálezů z hlediska *omittere*

Vlastník pozemku, na kterém došlo k paleontologickému nálezu, popř. ten, kdo vykonával činnost, při níž k nálezu došlo, je povinen umožnit na žádost orgánu ochrany přírody osobám tímto orgánem pověřeným provést na dotčeném pozemku záchranný paleontologický výzkum a je povinen zdržet se na místě nálezu činnosti, která by mohla vést ke zničení či poškození paleontologického nálezu (srov. § 11 odst. 2 ZOPK). Vývoz paleontologických nálezů je bez povolení orgánu ochrany přírody zakázán (srov. § 11 odst. 3 ZOPK).

Vlastník pozemku je v uvedených případech strpět záchranný paleontologický výzkum na svém pozemku, je povinen zdržet se činnosti, která by vedla ke zničení či poškození nálezu a také nemůže svévolně vyvážet paleontologické nálezy. Všechna uvedená příkázaná chování spadají pod *omittere*.

3.3.6 Národní parky

Národní parky jsou v souladu s ust. § 14 ZOPK řazeny do kategorie zvláště chráněných území a rozumí se jimi rozsáhlá území, která jsou jedinečná v národním či mezinárodním měřítku a jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž mají rostliny, živočichové a neživá příroda mimořádný vědecký a výchovný význam. Jakékoliv využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli, které jsou jejich vyhlášením sledovány (srov. § 15 ZOPK).

Všechny čtyři národní parky jsou vyhlášeny zákonem, přesněji jsou ukotveny v ustanoveních § 15a–15d ZOPK. Ustanovení § 16 ZOPK se věnuje základním ochranným podmínkám, z kterých plynou mnohá omezení pro výkon vlastnického práva k nemovitosti. V prvním odstavci vyjmenovává a zakazuje činnosti na celém území národních parků, které by mohly národní parky jakkoliv poškodit, jedná se

zejména o umístování nebo povolování důlních děl, zavádění intenzivního chovu zvířete, jako jsou obory, farmové chovy nebo bažantnice, měnit stávající vodní režim pozemků, provádění ohňostroje nebo používání zábavní pyrotechniky, vymezení nových průmyslových zón aj. V odstavci druhém je výčet činností, které jsou zakázány na území národních parků mimo zastavěná území obcí a zastavitelné plochy obcí. Jedná se o vysévání nebo vysazování rostlin mimo zahrady, používání na pozemcích mimo zahrady umělá hnojiva, vykonávání činnosti a používání prostředků, které mohou způsobit podstatné změny v biologické rozmanitosti a funkci ekosystémů, provozování volného nebo stánkového prodeje mimo budovy, aj.

V ustanoveních § 16a – 16d ZOPK jsou vymezeny bližší ochranné podmínky k jednotlivým národním parkům, které jsou uzpůsobeny specifikům každého národního parku a jsou pro vlastníka nemovitosti omezující. V případě národního parku České Švýcarsko vymezuje § 16a ZOPK omezení vztahující se na celé území národního parku (je zakázáno např. zasahovat do přirozeného vývoje skalních útvarů, ledaže je bezprostředně ohrožen lidský život, zdraví nebo hrozí bezprostřední škoda na majetku značného rozsahu), omezení platná na celém území národního parku mimo zastavěná území obcí (zákaz volně pobíhajících domácích zvířat) a činnosti podmíněné orgánem ochrany přírody (např. umístování informačních, reklamních a propagačních zařízení). Bližší ochranné podmínky na území Krkonošského národního parku podmiňují výkon určitých činností souhlasem orgánu ochrany přírody – např. provádění orby trvalých travních porostů (srov. § 16b ZOPK). Ustanovení § 16c odst. 1 ZOPK rovněž podmiňuje taxativně vyčtené činnosti souhlasem orgánu ochrany přírody. Činnosti prováděné na území národního parku Šumava, které jsou vypočteny v § 16d ZOPK, lze taktéž vykonávat jen se souhlasem orgánu ochrany přírody – jedná se např. o provádění úpravy a údržby koryt vodních toků.

Navzdory uvedeným omezením, která zákon ukládá, je možné na žádost udělit ze strany orgánu ochrany přírody výjimku, pokud jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, popř. pokud povolovaná činnost zásadně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území (srov. § 43 ZOPK).

Výrazná omezení vlastníků pozemků, které leží na území národního parku, představují také následující povinnosti, které vlastníkům dotčených pozemků ukládá

ZOPK. Vlastníci (též i nájemci) lesů ležících na území národního parku jsou povinni zdržet se při hospodaření v nich všech činností, které by ohrozily zachování a podporu přirozené ekologické funkce lesů a biologickou rozmanitost (§ 22a ZOPK). Stejně omezení platí i pro vlastníky nebo nájemce pozemků, které jsou součástí zemědělského půdního fondu v národních parcích (§ 22b ZOPK).

Z nadepsaných odstavců plyne, že omezení plynoucí z právní úpravy ochrany národních parků jsou poměrně obsáhlá. Vlastník nemovitosti je povinen zdržet se řady činností, pročež je uvedená právní úprava národních parků řazena pod omittere.

3.3.7 Další zvláště chráněná území

Vedle národních parků řadí ZOPK do kategorie zvláště chráněných území chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky. Všechna tato zvláště chráněná území mají společné, že jejich základní ochranné podmínky a z nich plynoucí omezení pro vlastníka nemovitosti stanovuje ZOPK. Bližší ochranné podmínky, které limitují výkon vlastnického práva k nemovitosti, jsou pak vymezovány v jednotlivých zřizovacích aktech. Chráněná krajinná oblast je zřizována nařízením vlády¹²², národní přírodní rezervace i národní přírodní památka vyhláškou Ministerstva životního prostředí (§ 79 odst. 5 písm. g) ZOPK). Přírodní rezervace a přírodní památky vyhláškou obecně kraj formou nařízení (§ 77a odst. 2 ZOPK). Přírodní rezervace a přírodní památky nacházející se na území národního parku, jejich ochranných pásem, na území chráněné krajinné oblasti Šumava a Labské pískovce vyhláškou Ministerstvo životního prostředí (§ 79 odst. 5 písm. g) ZOPK), přírodní rezervace a přírodní památky na území chráněných krajinných oblastí vyhláškou Agentura ochrany přírody a krajiny (78 odst. 6 ZOPK) a na území vojenských újezdů vyhláškou přírodní rezervace a přírodní památky Ministerstvo obrany vyhláškou (§ 78a odst. 2 písm. d) ZOPK).

Základní ochranné podmínky chráněných krajinných oblastí jsou obsaženy v § 26 ZOPK. Zakazy jednotlivých činností jsou rozděleny do tří kategorií. V kategorii vztahující se na celé území chráněné krajinné oblasti je zakázáno např. pořádat automobilové a motocyklové soutěže, stavět nové dálnice, záměrně rozšiřovat

¹²² Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 152.

geograficky nepůvodní druhy rostlin a živočichů, aj. V oblasti první zóny chráněné krajinné oblasti se nesmí např. těžit nerosty a humolity, umísťovat nové stavby apod. Na území první a druhé zóny chráněné krajinné oblasti se nesmí např. zavádět intenzivní chovy zvěře, jako jsou obory či farmové chovy.

Základní ochranné podmínky národních přírodních rezervací vymezuje § 29 ZOPK. Seznam nežádoucích činností, které jsou zakázány, obsahuje do jisté míry podobné zákazy jako u chráněných krajinných oblastí. Liší se např. v zákazu sběru či odchytu rostlin a živočichů, pokud se nejedná o výkon rybářského a mysliveckého práva, k němuž je dá souhlas orgánu ochrany přírody (§ 30 ZOPK). Základní ochranné podmínky přírodních rezervací jsou vyčteny v § 34 ZOPK a vesměs odpovídají základním ochranným podmínkám v jiných zvláště chráněných území, jedná se např. o zákaz používání biocidů.

Národní přírodní památku je zakázáno poškozovat či hospodářsky využívat, pokud by tím hrozilo její poškození (§ 35 odst. 2 ZOPK) a přírodní památku je rovněž zakázáno měnit, poškozovat či hospodářsky využívat, pokud by to vedlo k jejímu poškození (§ 36 odst. 2 ZOPK).

Podobně jako v případě národních parků, i v případě dalších zvláště chráněných území je možné udělit na žádost ze strany orgánu ochrany přírody výjimku, pokud jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, popř. pokud povolená činnost zásadně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území (srov. § 43 ZOPK).

Omezení z důvodu ochrany dalších zvláště chráněných území mají podobný charakter jako omezení plynoucí z ustanovení o národních parcích. V zájmu jejich zachování je nezbytné, aby se vlastník nemovitosti zdržel všech činností, které uvádí zákon a dále samozřejmě jednotlivé zřizovací právní akty, které stanovují bližší ochranné podmínky konkrétních zvláště chráněných území.

3.4 Pati

Jedním z druhů pasivního právního chování je povinnost něco strpět. Následující odstavce této podkapitoly budou obsahovat právní instituty ZOPK, na základě kterých je vlastník nemovitosti nucen strpět určité úkony.

3.4.1 Přístup do krajiny

ZOPK ve svém znění respektuje čl. 14 odst. 1 LZPS, který zaručuje svobodu pohybu, proto se v ustanovení § 63 zabývá nastolením pravidel pro přístup veřejnosti do krajiny tak, aby byla zajištěna i její patřičná ochrana. První zákonná regulace tohoto ustanovení ZOPK směřuje na veřejně přístupné účelové komunikace, stezky a pěšiny, které se nacházejí mimo zastavěné území, v takovém případě je totiž jejich zřízení či zrušení podmíněno souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody, čímž jsou přirozeně regulovány i možnosti vstupu a přístupu do krajiny.

Co se týče průchodu přes pozemky, které má ve vlastnictví či nájmu stát, obec a jiné právnické osoby, má na něj právo každý, nezpůsobí-li tím škodu na majetku či zdraví jiné osoby a nezasahuje-li tím do práv na ochranu osobnosti či sousedských práv. Během takového počínání je však třeba dbát jiných oprávněných zájmů vlastníka či nájemce pozemku a dodržovat obecně závazné právní předpisy (srov. § 63 odst. 2 ZOPK). Popsaná práva se nicméně nevztahují na zastavěné či stavební pozemky, dvory, zahrady, vinice, chmelnice a pozemky určené k faremnímu chovu zvířat. Další typy pozemků, jakými jsou orná půda, louky a pastviny, jsou z takových oprávnění vyloučeny v době, kdy by mohlo dojít k poškození porostů, půdy nebo narušení pastvy dobytka. Vedle uvedeného může tato oprávnění omezit či odchylně upravit zvláštní zákon (srov. § 63 odst. 3 ZOPK).

Pojme-li vlastník dotčeného pozemku, který není vyloučen z práva volného průchodu za podmínek stanovených ZOPK, vůli jej oplotit či ohradit, je povinen zajistit možnost jejich volného průchodu na vhodném místě pozemku.

V praxi se může jevit problematické, jak má dotyčná osoba, která má v úmyslu využít svého práva volného přístupu do krajiny, rozeznat v dané situaci, kdo je

vlastníkem či nájemcem pozemku. Povinnost strpět průchod přes pozemky má ze zákona toliko stát, obec či jiné právnické osoby, které mají pozemek ve vlastnictví či v nájmu, nikoliv osoba fyzická. V reálných situacích je proto na místě vykládat ustanovení v kontextu s čl. 4 odst. 3 LZPS, které ukládá, že zákonná omezení základních práv musí platit stejně pro všechny případy, které stanovené podmínky splňují, přičemž s ohledem na to, že vlastnické právo má stejný obsah a ochranu (srov. čl. 11 LZPS), není v popisovaném případě rozlišování na pozemky ve vlastnictví fyzické či právnické osoby rozumně odůvodnitelné. Volný přístup do krajiny se tak reálně musí nutně vztahovat i na pozemky ve vlastnictví či nájmu fyzických osob.¹²³

Mám za to, že skutečnost, zdali k pozemku vykonává vlastnické právo stát, obec, jiná právnická osoba či osoba fyzická, nemá v případě volného průchodu přes pozemek právní význam. Tím spíše, když znění § 63 odst. 2 ZOPK výslovně uvádí, že nesmí být způsobena škoda na majetku či zdraví jiné osoby, nesmí být zasaženo do práv na ochranu osobnosti či sousedských práv a ukládá povinnost respektovat jiné oprávněné zájmy vlastníka nemovitosti. Není důvod, proč by zákonem uvedené zákazy neměly být dostačující ochranou pro pozemky ve vlastnictví jak právnických, tak fyzických osob. Tudíž se ztotožňuji s názorem, že ustanovení je protiústavní a nezbývá než jej vykládat extenzivně tak, aby bylo ústavně konformní. V opačném případě by mj. došlo k významnému narušení principu legitimního očekávání, a to jak na straně vlastníka nemovitosti, tak na straně osob, kterým právo volného průchodu přes pozemky svědčí.

Z hlediska ústavněprávního se jedná o omezení vlastnického práva v souladu s čl. 11 odst. 3 LZPS, tedy omezení bez nároku vlastníka na náhradu, neboť smysl ustanovení má zejména sociální rozměr. Zákonná úprava přístupu do krajiny se vlastníka pozemku nepochybně citelně dotýká. V rámci popsané restriktce vlastnického práva opět nelze hovořit pouze o jednom typu právního chování, které je žádoucí. Záleží na úhlu pohledu. Právo volného průchodu ostatních osob koresponduje s povinností vlastníka strpět takové úkony. Z tohoto důvodu je přístup do krajiny řazen mezi pati. Na druhou stranu v případě zřizování či rušení veřejně přístupných účelových

¹²³ Jančářová, I., Hanák, J., Průchová, I. a kol. *Vlastník a podnikatel při ochraně životního prostředí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia č. 519. ISBN 978-80-210-7951-9. S. 259.

komunikacích, stezek a pěšin je nutné obstarávat souhlas příslušného orgánu ochrany přírody, což lze vnímat jako příkaz k určitému konání, aktivnímu jednání, tedy *facere*. Podobnou optikou lze posuzovat i povinnost vlastníka zajistit při oplocování či ohrazování pozemku jejich volný průchod, což opět směřuje k příkazu aktivního počínání neboli *facere*.

3.4.2 Vstup na pozemky

V nezbytných případech, kdy je třeba zajistit úkoly vyplývající ze ZOPK, mohou pracovníci orgánů ochrany přírody vstupovat na cizí pozemky. K tomu se musí prokázat služebním průkazem. Během činnosti je nezbytné, aby pracovníci orgánů ochrany přírody šetřili svým vstupem v co nejvyšší možné míře dotčené pozemky a práva vlastníka, v takovém případě pak mohou provádět potřebná měření, sledování, dokumentaci a požadovat informace nezbytné ke zjištění stavu přírodního prostředí. Za eventuální škody způsobené postupem pracovníka orgánu ochrany přírody nese stát objektivní odpovědnost bez možnosti liberace. Uvedený postup se nevztahuje na pozemky užívané ozbrojenými silami a ozbrojenými sbory, v takových situacích je postupováno podle zvláštních právních předpisů (srov. § 62 ZOPK).

Z nadepsané povinnosti vlastníka vyplývá, že je nezbytné, aby za daných podmínek strpěl postup pracovníků orgánů ochrany přírody, přičemž za takové omezení nemá nárok na náhradu. Nárok na náhradu škody by vznikl pouze v případě protiprávního jednání, kterým by pracovník orgánu ochrany přírody způsobil škodu, v takovém případě, jak popsáno výše, nese odpovědnost stát, ze které se nemůže liberovat.

3.4.3 Územní systém ekologické stability z hlediska pati

Ustanovení § 68 ZOPK ukládá vlastníkům a nájemcům pozemku zlepšovat a zachovat stav přírodního a krajinného prostředí a přispět tím k udržení územního systému ekologické stability. Za tímto účelem lze ze strany orgánů ochrany přírody či obcí uzavírat s vlastníky pozemku písemné dohody.

V případě, že nedojde ke vzájemnému konsenzu s vlastníkem pozemku, je orgán ochrany přírody oprávněn sám provádět opatření ke zlepšení přírodního a krajinného prostředí, pokud tak nečiní vlastník či nájemce po vyzvání sám. V takovém případě pak ale musí vlastník strpět provádění zásahů ze strany orgánu ochrany přírody a umožnit pověřeným osobám vstup na pozemek. V případě zjevného odporu vlastníka lze přistoupit k možnosti výměny pozemku vlastníka za jiný pozemek ve vlastnictví státu (srov. § 59 odst. 2 ZOPK).

Z popisovaného ustanovení vyplývá, že v případě pasivity vlastníka nemovitosti co do konkrétní povinnosti, kterou má plnit, musí následně strpět provádění zásahů na pozemku ke zlepšení přírodního a krajinného prostředí ze strany orgánu ochrany přírody.

4 Náhrady za omezení vlastnického práva

Jak bylo v této diplomové práci již řečeno, omezení vlastnického práva se dělí na vnitřní a vnější. Jedná se o důležité dělení z hlediska poskytování náhrad obecně, neboť za vnitřní omezení vlastnického práva náhrada nenáleží.¹²⁴ ZOPK upravuje poskytování náhrad za vnější omezení vlastnického práva uceleně a přehledně. V následujících odstavcích budou rozebrány situace, kdy vzniká vlastníku nemovitosti nárok na náhradu pro omezení vlastnického práva vzniklého z důvodu ochrany přírody a krajiny. V určitých situacích je uplatnění nároku časově omezeno, v určitých případech je zas ke vzniku nároku na náhradu škody zákonem stanovena minimální výše škody (byť poměrně neurčitě). V obou případech se jedná o opodstatněná omezení, protože celkově hodnotím právní úpravu ZOPK týkající se náhrad jako adekvátní.

4.1 Náhrada za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření

ZOPK zakotvuje nárok na finanční náhradu vlastníka či nájemce zemědělské půdy¹²⁵, lesního pozemku¹²⁶ nebo rybníka s chovem ryb či vodní drůbeže¹²⁷ v případě, že vznikne újma v důsledku omezení, které vyplývá z části třetí až páté ZOPK, čímž je myšlena právní úprava zvláště chráněných území, soustavy Natura 2000, nerostů, památných stromů a zvláštní ochrany rostlin a živočichů. Ustanovení se vztahuje jak na omezení vyplývající přímo ze ZOPK, tak na omezení vyplývající z prováděcích právních předpisů, rozhodnutí vydaných na jejich základě nebo z omezení vycházejících z opatření plánů systémů ekologické stability krajiny, která stanovuje § 4 ZOPK. Stejný nárok na finanční náhradu má i ten vlastník nebo nájemce výše popsaných pozemků,

¹²⁴ Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva*. S. 21.

¹²⁵ Pojem „zemědělská půda“ je definován v § 1 zákona České národní rady č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ Pojem „lesní pozemek“ lze vyložit jako lesní půdu, která je definována § 3 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jako pozemky určené k plnění funkcí lesa.

¹²⁷ Rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže jsou součástí zemědělského půdního fondu v souladu s § 1 zákona České národní rady č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, a také se na ně vztahuje zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

kterému vznikne újma v důsledku omezení vyplývajícího z rozhodnutí, závazného stanoviska nebo souhlasu vydaného dle ZOPK. Finanční náhrada je ve všech uvedených případech poskytována ze státního rozpočtu, nelze ji však poskytnout současně vlastníkov i nájemci téhož pozemku. V případě, že zavčas požádají jak vlastník, tak nájemce, bude finanční náhrada poskytnuta pouze vlastníkov pozemku. Nárok na finanční náhradu je zapotřebí uplatnit u příslušného orgánu ochrany přírody, a to nejpozději do 3 měsíců od skončení kalendářního roku, ve kterém újma vznikla nebo trvala (srov. § 58 ZOPK). Je logické, že je uplatnění nároku takto časově omezeno, jednak se zde odráží právní princip *Vigilantibus iura scripta sunt* a též by v důsledku běhu času bylo čím dál více obtížné doložit a prokázat původ vzniklé újmy, neboť § 58 odst. 2 ZOPK ukládá i povinnost předložení dokladů a podkladů potřebných k posouzení žádosti. Náležitosti uplatnění nároku na finanční náhradu a způsob vypočtení výše náhrady jsou stanoveny vyhláškou Ministerstva životního prostředí.¹²⁸

Zákonodárce původně zamýšlel, že postup rozhodování orgánu ochrany přírody o přiznání nároku na finanční náhradu bude ve formě správního řízení,¹²⁹ což bylo obdobně stanoveno i v metodickém pokynu Ministerstva životního prostředí.¹³⁰ Praxe však zformovala otázku, zdali se v tomto případě místo nároku veřejnoprávního nejedná o nárok soukromoprávní. Toto téma rozřešil zvláštní senát složený ze soudců Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu následovně. Je sice pravda, že ZOPK je jednoznačně veřejnoprávní normou, nicméně samotná povaha nároku vlastníka či nájemce na finanční náhradu je ve své podstatě spíše soukromoprávním nárokem, neboť újmy, které z omezení hospodaření případně vzniknou, mají majetkový charakter a účastníci takového právního poměru jsou vzájemně v rovném postavení.¹³¹ Žádosti o přiznání nároku na finanční náhradu podle § 58 ZOPK jsou v současné době

¹²⁸ Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku a vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 432/2005 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením zemědělského hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku

¹²⁹ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 322.

¹³⁰ Metodický pokyn Sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí ze dne 31. 5. 2005 k postupu orgánu ochrany přírody při rozhodování o náhradě újmy za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 218/2004 Sb. Zveřejněný ve Věstníku Ministerstva životního prostředí, srpen 2005, ročník XV, částka 8.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího správního soudu-zvláštního senátu ze dne 17. 2. 2009, sp. zn. Konf 10/2008-15.

posuzovány v rovnoprávném postavení se žadatelem, nikoliv ve správním řízení a k rozhodnutí o případné žalobě mají pravomoc civilní soudy.¹³²

V praxi se jeví problematickou i otázka, zda poskytovat finanční náhradu také státním institucím, čímž by docházelo k určitému neefektivnímu přesunu státních prostředků a takové operace by do určité míry ztrácely smysl, uvážíme-li, že by stát hradil újmu za ztížené hospodaření na pozemcích organizacím, které jsou zřízeny státem k jejich správě. V současné době se judikatura k této záležitosti staví tak, že oprávněným žadatelem vůči státu je i státní podnik a finanční náhrada je státním institucím vyplácena.¹³³

V případě, že byla poskytnuta finanční náhrada vlastníku či nájemci podle jiných právních předpisů či finanční příspěvek v souladu s § 69 ZOPK, platí, že se náhrada dle § 58 ZOPK o takto poskytnutou částku snižuje (srov. § 58 odst. 4 ZOPK).

4.2 Finanční náhrada za vyhlášení přechodně chráněné plochy

Pokud se na určitém území vyskytují dočasně či nepředvídaně významné rostlinné nebo živočišné druhy, nerosty nebo paleontologické nálezy, popř. z jiných vážných důvodů, orgán ochrany přírody může rozhodnutím vyhlásit takové území za přechodně chráněnou plochu. V takovém případě může vzniknout újma vlastníku dotčeného pozemku. ZOPK stanovuje, že vznikne-li z uvedených důvodů vlastníku pozemku, popř. uživateli pozemku újma nikoliv nepatrná, náleží mu na základě žádosti podané u dotyčného orgánu ochrany přírody, který přechodně chráněnou plochu vyhlásil, finanční náhrada (srov. § 13 ZOPK). Újma, která vznikla, musí být „nikoliv nepatrná“, což v ZOPK není blíže specifikováno, jedná se v tomto kontextu o neurčitý pojem a značí to, že je třeba postupovat v každém jednotlivém případě individuálně.¹³⁴

¹³² Hůlková, J., Pešout, P., Tomášková, L. Deset let vyplácení újmy za ztížení hospodaření. *Ochrana přírody* [online]. 2014, č. 3 [cit. 2019-10-07]. Dostupné na: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/deset-let-vyplaceni-ujmy-za-ztizeni-hospodareni/>

¹³³ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3837/2011. IN Deset let vyplácení újmy za ztížení hospodaření. *Ochrana přírody* č. 3/2014, s. 28.

¹³⁴ Vomáčka, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-675-3. S. 147.

4.3 Finanční příspěvek

Vlastníci pozemků, které se nacházejí např. ve zvláště chráněných územích, se mohou dobrovolně připojit k ochraně přírody a zlepšování stavu ekosystémů tím, že uzavřou s orgánem ochrany přírody či obce písemnou dohodu, kterou se zaváží k provádění péče o pozemky či prostřednictvím dohody upraví pravidla pro způsob hospodaření ve zvláště chráněných územích a ptačích oblastech (srov. § 68 odst. 2 ZOPK). Právě k uskutečnění popsanych záměrů je možné vlastníkům poskytnout v souladu s § 69 ZOPK finanční příspěvek v případě, že se zaváží k provedení dohodnuté práce v zájmu zlepšení přírodního prostředí či naopak převezmou povinnost zdržet se určité nežádoucí činnosti. Finanční příspěvek může sloužit zejména k úhradě účetně i jinak prokázané újmy na pozemcích zemědělsky či lesnický obhospodařovaných, popř. i na úhradu věcných, materiálových a osobních výdajů, které jsou spojeny s činnostmi v zájmu ochrany přírody. Příspěvek je vyplacen po splnění smluvených podmínek a lze jej poskytnout jednorázově, ale i opakovaně.¹³⁵

Finanční příspěvek je možné též poskytnout tomu, kdo provede náhradní opatření k ochraně zvláště chráněných rostlin (srov. § 49 ZOPK) či zvláště chráněných živočichů (srov. § 50 ZOPK). V případě zvláště chráněných rostlin se jedná o dohodu o hospodaření vlastníka pozemku s orgánem ochrany přírody na pozemku, na němž se vyskytují kriticky nebo silně ohrožené druhy rostlin. U zvláště chráněných živočichů se může jednat o situaci, kdy dojde k nezbytnému zásahu do přirozeného vývoje takovýchto živočichů z důvodu běžného obhospodařování nemovitostí či majetku, popř. jiných závažných důvodů, k čemuž je nezbytné stanovisko orgánu ochrany přírody, ve kterém je zároveň uloženo náhradní ochranné opatření, jako je třeba záchranný přenos živočichů.

K poskytnutí finančního příspěvku je na základě písemné dohody kompetentní orgán ochrany přírody nebo obce.

V záležitosti týkající se poskytování finančních příspěvků judikoval Ústavní soud, že ustanovení § 69 ZOPK je nutné vztáhnout i na situaci, kdy vlastník sice neuzavřel v souladu se zněním § 68 ZOPK písemnou dohodu, ale i tak provede žádoucí

¹³⁵ Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. S. 363.

opatření ve smyslu tohoto ustanovení. Na daný případ je nutno nahlížet tak, že i nyní dochází nepochybně k omezení vlastnického práva, rozdíl je pouze ve formě, tj. v tom, že neexistuje písemná smlouva. Za užití argumentace a *minore ad maius* dojdeme k závěru, že pokud je nárok na náhradu škody dán v případě uzavření písemné dohody, musí být takový nárok dán tím spíše v případě, kdy vlastník netrvá na formalizaci v podobě písemné smlouvy a vyjde rovnou svým chováním orgánu ochrany přírody vstříc.¹³⁶

Institut finančního příspěvku nemá povahu finanční náhrady. Do kapitoly věnující se náhradám za omezení vlastnického práva je řazen z důvodu, že se zprostředkovaně dotýká poskytování finančních náhrad za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření. Ustanovení § 58 odst. 4 ZOPK totiž udává, že je-li vlastníku nemovitosti (popř. nájemci) poskytnutý finanční příspěvek podle § 69 ZOPK, snižuje se o takto poskytnutou částku náhrada za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření, na kterou vzniká vlastníkově nárok podle § 58 odst. 2 ZOPK.

¹³⁶ Nález ÚS ČR ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/08, č. 256/2010 Sb.

Závěr

Jedním z cílů diplomové práce bylo poskytnout orientaci v jednotlivých omezeních výkonu vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny. Skutečnost, že práce je systematicky členěna na dvě části, přičemž každá z částí obsahuje čtyři kapitoly, přispěla k naplnění uvedeného cíle, neboť činí právní úpravu problematiky související s tématem diplomové práce velmi přehlednou. Zatímco první část je zaměřena na obecná východiska právní úpravy přírody a krajiny a s tím související omezení práv vlastníka nemovitosti, druhá část pojednává o konkrétních omezeních vlastnického práva k nemovitosti. V této souvislosti je důležité zmínit, že existují vnitřní a vnější omezení vlastnického práva. Uvedené členění je důležité rozeznávat zejména z hlediska poskytování náhrad za omezení vlastnického práva – nárok na náhradu za omezení vlastnického práva vzniká pouze v důsledku vnějších omezení.

Z hlediska orientace v jednotlivých omezeních vlastnického práva k nemovitosti přináší diplomová práce následující zjištění. Určité složky životního prostředí, na něž se vztahuje právní úprava ochrany přírody a krajiny, nejsou pro jejich specifické vlastnosti vůbec předmětem vlastnického práva, popř. jsou z hlediska výkonu vlastnického práva upraveny zvláštními zákony. Jiná zákonná omezení vlastníka nemovitosti spočívají v omezení dispozice s vlastnickým právem, přičemž zákonná úprava cílí zejména na to, aby bylo co nejvíce pozemků vykazujících mimořádnou přírodní hodnotu soustředěno do vlastnictví státu. Uvedená skutečnost mě vedla k úvahám, co je primárním cílem takových ustanovení. Může se jednat o požadavek řádné péče k přírodně hodnotným pozemkům, přičemž má zákonodárce za to, že ji zajistí nejefektivněji stát. Dalším možným důvodem zákonodárce mohla být problematika poskytování náhrad za ztížení zemědělského či lesního hospodaření v určitých územích a s ní související polemika, zda poskytovat náhrady i v případě, že vlastníkem pozemku jsou státní instituce. Pokud by teoreticky předpokládal, že státním institucím náhrady poskytovány nebudou, bylo by pro stát ekonomické soustředit dotčené pozemky do svého vlastnictví.

Samostatná kapitola obsahuje omezení, která jsou členěna z právně teoretického hlediska, jsou totiž systematizována z hlediska odpovídající povinnosti vlastníkového chování, tj. z hlediska dare, facere, omittere a pati. Ustanovení jsou v rozsahu této

kapitoly řazena podle převažující povinnosti chování vlastníka, kde jedna z možností právního chování hraje dominantní roli, přičemž bylo dosaženo pozoruhodných závěrů. V oblasti jednotlivých omezení práv vlastníka nemovitosti jednoznačně převažuje povinnost pasivního chování nad chováním aktivním. Naopak právní povinnost *facere* se v ZOPK téměř nevyskytuje. *Facere* je o něco běžnější, což dává určitý smysl. Bude-li po vlastníkově nemovitosti požadováno v zájmu ochrany přírody a krajiny aktivní chování, bude se jednat spíše o povinnost něco učinit nebo konat než o povinnost něco přímo dát. Do podkapitoly, kde povinnosti vlastníka odpovídá *omittere*, je naopak řazeno nejvíc právních institutů. Právní povinnost pasivního chování patí se v ZOPK procentuálně vyskytuje v podobném množství jako právní povinnost aktivního chování *facere*. Z uvedeného vyplývá, že omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny mají povětšinou charakter pasivního chování, a to nejčastěji povinnosti *omittere*.

Tato diplomová práce prokázala, že ochrana přírody a krajiny včetně a s tím souvisejících omezení vlastnického práva je velmi komplexně, a zároveň rozmanitě zpracována a legislativně ukotvena. Omezující nástroje zajišťující ochranu přírody a krajiny jsou poměrně rozličné, neboť příroda a krajina a její ochrana zahrnuje různorodá specifika, na která je potřeba brát ohled.

Po celkovém zpracování tématu mám za to, že právní úprava ochrany přírody a krajiny je poměrně celistvá a pro svůj účel dostačující, na druhou stranu během zpracovávání diplomové práce vzešly otázky, které poukázaly na to, že výklad některých ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny je přinejmenším sporný. V tomto kontextu bych zmínila na prvním místě ustanovení, které se týká vyvlastnění a s ním související poznámku pod čarou, která odkazuje na v dnešní době již neplatný stavební zákon č. 50/1976 Sb. Ustanovení se jeví problematické zejména v tom, že připouští více možných výkladů, na kterých se jednotně neshoduje ani odborná právnická veřejnost. Domnívám se, že znění právní úpravy, která umožňuje realizaci takto invazivního institutu, by rozhodně nemělo být diskutabilní. Jako problematické se jeví dále ustanovení upravující omezení a zákaz činnosti, která je způsobilá poškodit či nedovoleným způsobem změnit obecně nebo zvláště chráněné části přírody. Ustanovení se totiž nevztahuje na ty osoby, v jejichž prospěch je vydáno platné pravomocné

rozhodnutí. Jak je řešeno v příslušné kapitole této diplomové práce, není dána zcela jasná indicie, jak by se mělo takové ustanovení vykládat, aby byl zachován smysl ustanovení a zároveň i právní jistota adresátů právní normy. Velmi kontroverzní je také ustanovení, které opravňuje každého k volnému průchodu přes pozemky, pouze ale za předpokladu, že vlastníkem pozemků je stát, obec či jiná právnická osoba. Na vlastníky – fyzické osoby se ustanovení nevztahuje, což není jakkoliv spravedlivě odůvodnitelné a jedná se o ustanovení protiústavní.

Tématem k diskusi je také právní úprava poskytování náhrady za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření. Pozitivně hodnotím skutečnost, že je takové ustanovení v ZOPK přesně vymezeno a o nároku na náhradu v zákonem uvedených případech není sporu. Zákonodárce však přesně nevymezil šíři subjektů, kteří mají potenciální nárok na poskytnutí náhrady. Postupem času vymezila až judikatura, že oprávněným žadatelem o poskytnutí náhrady od státu je i státní podnik. Opět se domnívám, že se jedná o poměrně zásadní otázku, kterou měl zákonodárce specifikovat. Co se týče závěru, ke kterému došla judikatura, připadá mi přinejmenším nevhodné vynakládat státní prostředky na úhradu újmy za ztížené hospodaření na pozemcích subjektům, které jsou státem zřízeny k tomu, aby na nich hospodařily.

ZOPK upravuje zákaz zcizení pozemků na území národních parků, které jsou ve vlastnictví státu. Vedle toho upravuje mj. zákaz zcizení lesů, lesních půdních fondů, vodních toků, vodních ploch a nezastavěných pozemků nacházejících se na území národní přírodní rezervace a národní přírodní památky, které byly ke dni nabytí účinnosti ZOPK (1. 6. 1992) ve vlastnictví státu. Lze si povšimnout, že v případě národní přírodní rezervace a národní přírodní památky se jedná pouze o pozemky, které byly ke dni nabytí účinnosti ZOPK ve vlastnictví státu. V případě národních parků se ustanovení vztahuje na veškeré pozemky, které jsou ve vlastnictví státu, tj. i na ty dotčené pozemky, které stát případně nabude do svého vlastnictví v budoucnu, nicméně takovéto znění § 23 ZOPK bylo zavedeno až novelou č. 123/2017 Sb., která se stala účinnou od 1. 6. 2017. Dříve platná právní úprava zákazu zcizení se i v případě národních parků vztahovala pouze na pozemky, které byly ve vlastnictví státu ke dni nabytí účinnosti ZOPK. Vzhledem k tomu, že se v případě národních parků i národních přírodních rezervací a národních přírodních památek jedná principiálně o stejná

ustanovení, bych považovala za smysluplné tuto právní úpravu sjednotit. Konkrétní kroky by mohly být následující. Zákaz zcizení lesů, lesních půdních fondů, vodních toků, vodních ploch a nezastavěných pozemků nacházejících se na území národních přírodních rezervací a národních přírodních památek by bylo logické rozšířit na veškeré tyto pozemky ve vlastnictví státu, ne pouze ty, které byly nabyté do státního vlastnictví k účinnosti ZOPK. Je pravda, že tím by se konkrétní právní úprava ve prospěch ochrany přírody a krajiny zpřísnila, neboť by se vztáhla na větší množství pozemků nacházejících se na území národních přírodních rezervací a národních přírodních památek. Zastávám ale názor, že účel ochrany zákonem popsanych území by byl naplněn komplexněji – pokud ochrana spočívá opět v kumulaci určitých pozemků do vlastnictví státu, nevidím logiku v tom, že by se měla vztahovat pouze na pozemky, které byly ve vlastnictví státu pouze ke dni nabytí účinnosti ZOPK. Ostatně obdobný vývoj prodělala v této oblasti právě úprava zákazu zcizení území národních parků, která se v současné době vztahuje na veškeré takové pozemky ve vlastnictví státu.

Z komplexního hlediska jsem přes všechno výše uvedené přesvědčena, že jednotlivá omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny mají vždy relevantní opodstatnění, zároveň je v rámci možností vždy co možná nejvíce šetřeno práv vlastníka nemovitosti, což dokazuje v určitých oblastech i možnost udělení výjimky z dané právní úpravy. Další velmi žádoucí jev představuje skutečnost, že určité záležitosti je možné s vlastníkem nemovitosti upravit na základě smlouvy, kdy se jedná o dobrovolný závazek. Mám za to, že zákonodárce uchopil celkovou problematiku racionálně a právní úprava může svému účelu dobře a udržitelně sloužit.

Seznam zdrojů

Literatura

- Damohorský, M. *České právo životního prostředí: Czech environmental law*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2003. České právo a Evropská unie. ISBN 80-85889-49-8
- Damohorský, M. a kol. *Právo životního prostředí. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-338-7
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti. In: Beck-online [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 9. 2019]. Dostupné na: <http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgayv6nbuhfpwi6q&rowIndex=0>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, str. 260. Dostupné online na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- Franková, M. a kol.: *Úvod do pozemkového práva. 1. vyd.* Beroun: Eva Rozkotová, 2014, ISBN 978-80-87488-19-5
- Gerloch, A. *Teorie práva 7. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-652-1
- Hanák, J. *Vyvlastnění z environmentálních důvodů. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 536. ISBN 978-80-210-8064-5
- Hendrych, D. a kol. *Správní právo. Obecná část. 9. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-624-1
- Jančářová, I. a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-210-8041-6
- Jančářová, I., Hanák, J., Průchová, I. a kol. *Vlastník a podnikatel při ochraně životního prostředí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia č. 519. ISBN 978-80-210-7951-9

- Klíma, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3
- Kocourek, T. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí*. Praha: Leges, 2012, ISBN 978-80-87576-10-6
- Miko, L.; Borovičková, H. a kol. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007., ISBN 80-7179-904-1
- Novotný, P.; Novotná, M.; Kedroňová, K.; Štrosová, I.; Štýsová, M. *Vlastnictví a věcná práva*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2017, ISBN 978-80-271-0610-3
- Pekárek, M. a kol. *Pozemkové právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, ISBN 978-80-210-7750-8
- Plecítý, V.; Salač, J.; Bajura, J. a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, ISBN 978-80-7552-703-5
- Prchalová, J. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a Natura 2000: úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy: podle stavu k 1. 3. 2010*, Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-806-2
- Spáčil, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976 – 1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-499-5
- Stejskal, V. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1
- Stejskal, V. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1
- Stejskal, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. ISBN 978-80-7552-229-0
- Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-546-7
- Tuháček, M., Jelínková, J. a kol. *Právo životního prostředí Praktický průvodce*. Praha: GRADA Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5464-2

- Tureček, K. a kol. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb., v úplném znění k 1. lednu 2003 s rozšířeným komentářem a prováděcími předpisy*. 2. vyd. Praha: Soudy, 2003. ISBN 80-903134-3-4
- Vomáčka, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-675-3
- Wintr, J. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, ISBN 978-80-7380-730-6

Odborné články

- Dořičák, L. *Několik teoretických poznámek k vymezení vlastnického práva*. [online]. EPRAVO.CZ, a.s.: © 1999 - 2019 [cit. 2019-06-07]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nekolik-teoreticky-poznamek-k-vymezeni-vlastnickeho-prava-106616.html>
- Hůlková, J., Pešout, P., Tomášková, L. Deset let vyplácení újmy za ztížení hospodaření. *Ochrana přírody* [online]. 2014, č. 3 [cit. 2019-10-07]. Dostupné na: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/deset-let-vyplaceni-ujmy-za-ztizeni-hospodareni/>
- Mazancová, E.: Ustanovení zákona o možnosti omezení nebo zákazu činnosti. *Ochrana přírody* [online]. 2014, č. 4 [cit. 2019-09-24]. Dostupné na: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/ustanoveni-zakona-o-moznosti-omezeni-nebo-zakazu-cinnosti/>

Judikatura

- Nález ÚS ČR ze dne 28.3.1996, sp. zn. I. ÚS 198/95
- Nález ÚS ČR ze dne 9.10.1996, sp. zn. I. ÚS 15/96
- Nález ÚS ČR ze dne 6.1.1998, sp. zn. I. ÚS 282/97
- Nález ÚS ČR ze dne 11.3.1998, sp. zn. Pl. ÚS 41/97
- Nález ÚS ČR ze dne 11.1.2000, sp. zn. III. ÚS 462/98
- Nález ÚS ČR ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl. ÚS 34/03, č. 49/2007 Sb.
- Nález ÚS ČR ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/08, č. 256/2010 Sb.
- Nález ÚS ČR ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 59/14
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR - senátu ze dne 21. 2.2006, sp. zn. 22 Cdo 980/2005

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu-senátu (ostatní) ze dne 29. 8.2008, sp. zn. 5 As 48/2006-75
- Usnesení Nejvyššího správního soudu-zvláštního senátu ze dne 17. 2.2009, sp. zn. Konf 10/2008-15
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR – senátu ze dne 17. 8. 2010, sp. zn. 22 Cdo 2597/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 25 Cdo 3837/2011

Internetové zdroje

- Ministerstvo životního prostředí České republiky: *CITES*, [online]. MŽPČR: ©2008 [cit. 13.3.2019]. Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy
- Česká inspekce životního prostředí: *Co je CITES*, [online], ČIŽP: ©2004 [cit. 13.3.2019]. Dostupné na: <http://www.cizp.cz/Co-je-CITES>
- Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti: *Úmluva o biologické rozmanitosti*, [online], Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti: ©2019, [cit. 14.3.2019]. Dostupné na: <http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/>
- Agentura ochrany přírody a krajiny: *Úmluva o biologické rozmanitosti*, [online], AOPK ČR: ©2019 [cit. 14.3.2019]. Dostupné na: <http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/umluva-o-biologicke-rozmanitosti/>
- Ministerstvo životního prostředí České republiky: *Ekologická újma*, [online]. MŽPČR: ©2008 [cit. 20.3.2019]. Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/ekologicka_ujma
- Ministerstvo životního prostředí České republiky: *Obecná ochrana přírody a krajiny*, [online]. MŽPČR: ©2008 [cit. 20.11.2019]. Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny

- Agentura ochrany přírody a krajiny: *Co je Natura 2000*, [online]. AOPK ČR: ©2006 [cit. 20.3.2019]. Dostupné na: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=2102>
- Metodika vyhlášení přírodních rezervací a přírodních památek. In: *Odbor zvláštní územní ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí České republiky*, [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky [cit. 2019-10-07]. Dostupné na: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vyhlasovani_prirodnich_rezervaci_metodika/\\$FILE/OZCHP-Metodika_vyhlasovani_%20PR_a_PP-20111222.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/vyhlasovani_prirodnich_rezervaci_metodika/$FILE/OZCHP-Metodika_vyhlasovani_%20PR_a_PP-20111222.pdf)
- European Commission: *EU Accession to CITES*, [online], European Commission: ©2019 [cit. 12.11.2019]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/cites/gaborone_en.htm
- Agentura ochrany přírody a krajiny: *CITES v Evropské unii a České republice*, [online]. AOPK ČR: ©2019 [cit. 13.11.2019]. Dostupné na: <http://www.ochranaprirody.cz/cites/cites-v-eu-a-cr/>

Prameny právní úpravy

- Úmluva UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví
- Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
- Úmluva o biologické rozmanitosti
- Úmluva o mokřadech
- Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů
- Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť
- Evropské úmluvy o krajině
- Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat
- Smlouva o fungování Evropské unie
- Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES ze dne 21. dubna 2004 o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
- zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (již zrušen)
- zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (již zrušen)
- zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého

- zákon České národní rady č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí
- 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 61/1977 Sb., o lesích (již zrušen)
- zákon České národní rady č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů
- zákon České národní rady č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 335/2006 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením lesního hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 432/2005 Sb., kterou se stanoví podmínky a způsob poskytování finanční náhrady za újmu vzniklou omezením zemědělského hospodaření, vzor a náležitosti uplatnění nároku
- ***Ostatní zdroje***
- Metodický pokyn Sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí ze dne 31. 5. 2005 k postupu orgánu ochrany přírody při rozhodování o náhradě újmy za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 218/2004 Sb. Zveřejněný ve Věstníku Ministerstva životního prostředí, srpen 2005, ročník XV, částka 8

Seznam zkratk

biologické hodnocení	písemné hodnocení vlivu zamýšleného zásahu na rostliny a živočichy
EU	Evropská unie
CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
čl.	článek
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
odst.	odstavec
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
mj.	mimo jiné
např.	například
Nařízení Rady č. 338/97	Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi
ObčZ.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSN	Organizace spojených národů

popř.	popřípadě
SCI	Sites of Community Importation
SPA	Special Protection Areas
Směrnice o ptácích	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků
Směrnice o stanovištích	Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
Stavební zákon	zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
zákon o myslivosti	zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů
zákon o vodách	zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů
zákon o vyvlastnění	zákon č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, ve znění pozdějších předpisů
ZOPK	zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

ZoSPÚ

zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na omezení práv vlastníka nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny, která jsou upravena v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Diplomová práce je členěná do dvou částí.

První část je zaměřena na obecná východiska právní úpravy omezení vlastnického práva k nemovitosti z důvodu ochrany přírody a krajiny a obsahuje čtyři kapitoly. První kapitola vymezuje podstatné právní instituty. Druhá kapitola obsahuje prameny právní úpravy na mezinárodní, evropské i vnitrostátní úrovni. Třetí kapitola pojednává obecně o střetu vlastnického práva s právem na příznivé životní prostředí. Čtvrtá kapitola se zabývá jednotlivými způsoby omezení vlastnického práva.

Druhá část rozebírá konkrétní omezení vlastnického práva k nemovitosti a je rovněž rozdělena do čtyř kapitol. Jedná se o stěžejní část této diplomové práce. První kapitola této části se věnuje modifikaci předmětu vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny. Druhá kapitola pojednává o modifikaci vlastnického práva z hlediska omezení dispozice. Třetí kapitola dělí jednotlivá omezení vlastnického práva podle druhu právního chování. Čtvrtá kapitola se zabývá náhradami za omezení vlastnického práva z důvodu ochrany přírody a krajiny, které zákon přiznává.

Abstract

This diploma thesis focuses on restrictions of the ownership of real property for the purpose of nature and landscape protection, which are regulated in Act No. 114/1992 Coll., On nature and landscape protection. The thesis is divided into two parts.

The first part focuses on the general bases of the legal regulation of the restriction of the ownership of real property due to nature and landscape protection and contains four chapters. The first chapter defines essential legal institutes. The second chapter contains sources of regulation at international, European and national level. The third chapter discusses generally the conflict of property right with the right to a favourable environment. The fourth chapter deals with individual ways of limiting the property right.

The second part discusses specific restrictions on the right to property and is also divided into four chapters. This is the fundamental part of this thesis. The first chapter of this part is devoted to the modification of the subject of property rights to protect nature and landscape. The second chapter deals with the modification of the property rights in terms of disposition limitation. The third chapter divides the individual restrictions of the property rights according to the type of legal behaviour. The fourth chapter deals with compensation for the restriction of property rights due to nature and landscape protection, which the Act No. 114/1992 Coll., On nature and landscape protection, grants.

Klíčová slova / Keywords

- Ochrana přírody a krajiny
- Vlastnické právo
- Nemovitost
- Omezení vlastnického práva

- Nature and landscape protection
- Property right
- Real property
- Restriction of property right